

Måndagen den 16 maj

Kl. 12.00

*Debatt om PKbankens
köp av Carnegie Fond-
kommission, m. m.*

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Justerades protokollen för den 4, 5 och 6 maj.

2 § **Debatt om PKbankens köp av Carnegie Fondkommission, m. m.**

Anf. 1 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Den affär som vi nu skall diskutera har väckt mycket stor uppmärksamhet. Den har också väckt skadeglädje och indignation, allt beroende på vilken grundinställning man har till denna affär.

Indignationen gäller att en socialdemokratisk regering hyllar sådana här affärer och samtidigt tar en finansspekulant till sitt hjärta dagen efter det att man i olika tal gått till hårda angrepp mot samma man, en man som personifierar de mest negativa sidorna av de nya miljardärerna.

Det är fråga om en finanskapitalist som blivit rik genom aktiespekulation, som flyttat från Sverige för att få lägre skatter och som är den ytterst ansvarige i egenskap av dominerande och kontrollerande ägare för Nobel Industrier, dvs. Bofors, och Bofors kritiserade affärer med olika typer av krigsmateriel. Om svenska staten över huvud taget skall göra affärer med en finanskapitalist fanns det knappast något sämre val.

Försäljningen av den stora aktieposten i PKbanken till Erik Penser måste betecknas som en politisk skandal som hårt drabbar socialdemokratiens trovärdighet.

Dagen före försäljningen gjorde utrikesministern, en liknelse mellan Boforsdirektörerna och knarklangare. Nu gör regeringen affärer med Bofors huvudman. Vad skall man då kalla regeringen?

Finansministern har försvarat affären med i huvudsak tre argument. Jag kommer även till ett fjärde argument litet senare. Finansministern säger för det första att PKbanken behöver en rörelse som Carnegie för att kunna konkurrera med de två andra storbankerna Handelsbanken och S-E-Banken. För det andra påstår Kjell-Olof Feldt att S-E-Banken lagt ett bud på Carnegie och att maktkoncentrationen därigenom skulle öka. För det tredje säger Kjell-Olof Feldt att Penser har förbundit sig att sälja ut så många aktier att hans ägande blir något mindre än 10 %.

Låt mig ta Feldts argument i tur och ordning. Varför måste, för det första, PKbanken vara noterad på fondbörsen, och varför skall den bedriva

aktiehandel? Det ger naturligtvis kortsiktiga vinster, men jag tror att det samtidigt undergräver PKbankens särställning som statligt ägd bank. Det borde vara regeringens uppgift att ta initiativ till investeringar som skapar nya arbeten i stället för att låta en statlig bank spela med i hela transaktions- och spekulationsekonomin.

För det andra bestrider S-E-Banken att den skulle ha lagt något bud på Carnegie. Även om det vore sant, anser jag att regeringen måste välja andra metoder för att stoppa maktkoncentrationen än att göra affärer med Penser. Aftonbladet har rätt när man skriver: "Med Penser mot storfinansen" är inte någon särskilt lyckad paroll ett valår för socialdemokratin.

För det tredje gäller det detta med att sälja ut aktierna: Trots att Penser har förbundit sig att sälja ut kommer han ändå att vara den i särklass största privata aktieägaren. Ingår det i regeringens tredje väg att också sälja ut till andra utlandssvenskar som Rausing, Kamprad och Lundberg?

Än en gång Aftonbladet: Trovärdigheten hos regeringen och de fackliga organisationer som är representerade i PKbankens styrelse tål inte ett kompanjonskap med en person som Erik Penser efter options- och vapenskandalerna.

Jag tycker det är en riktig karakteristik.

Får jag i korthet göra en liten tillbakablick när det gäller Penseraffären och varför en sådan affär har kommit till stånd. Jag går tillbaka till år 1975 när löntagarfondsförslaget presenterades. Då sade Rudolf Meidner, som var chefsekonom hos LO: Vi vill beröva de gamla kapitalägarna deras makt som de utövar i kraft av sitt ägande. All erfarenhet visar att det inte räcker med inflytande och kontroll. Ägandet spelar en avgörande roll.

Jag delar den uppfattningen.

Sedan kom maktskiftet 1982. Det första regeringen gjorde var att devalvera. Devalveringen i oktober 1982 efter återkomsten till makten innebar starten på omvandlingen av den socialdemokratiska politiken, det som senare kom att kallas den tredje vägens politik. Det fortsatte med införande av marknadsanpassade statsskuldsväxlar och riksobligationer samt avskaffande av bankernas likviditetskvoter 1983. I november 1985 avskaffades utlåningsregleringen för banker och finansbolag. I 1986 års reviderade finansplan aviserade finansministern en successiv avveckling av valutaregleringen.

Försäkringsbolagen slapp placeringsplikten, vilket mer än väl kompenserade dem för den omtalade engångsskatten. Riksbanken tog en rad beslut om ökad rätt att föra ut pengar ur landet, vilka ledde till rekordstora kapitalutflöden 1986 och 1987. Termins- och optionsmarknaden byggdes upp med statligt godkännande, och aktier i PKbanken och andra statliga företag började säljas på börsen. Mycket riktigt förklarade också Kjell-Olof Feldt i en intervjubok 1984 att han "i stort sett accepterade det kapitalistiska systemet".

Från LO-ledningen, som ju den här gången har synpunkter, hördes knappt ett pip i protest mot vare sig avvecklingen av valutaregleringen eller försäljningen på börsen av statliga företag. Nu reagerar Malm mot den här affären – det är så dags – men utan att låtsas om att den bara är ytterligare ett steg på den tredje vägens politik som han själv varit med och stakat ut.

Den tredje vägens politik har ökat klassklyftorna i Sverige. Vanliga arbetare och tjänstemän har fått bära en ökad börda, och finanshajar som Erik Penser och andra har skurit guld med täljkniv. Jag skall nu inte dra hela den långa listan över de nya miljardärerna, även om det kunde vara intressant att gå igenom den.

LO-ekonomernas rapport "Lagom finansmarknad" från oktober förra året visade att avregleringen på kredit- och finansmarknaden inte hade ökat konkurrensen mellan banker. Tvärtom hade skillnaden mellan ut- och inlåningsräntor för hushållen ökat med ca 1 % sedan 1982. Rapporten visade också att de stora hajarna på aktie- och finansmarknaden hade stärkt sin ställning och tjänat grova pengar, på småspararnas bekostnad. Den lilla s. k. valpskatten, som drar in kanske några promille av spekulationsvinsterna, är ett undantag som bekräftar regeln, nämligen att det är den tredje vägens politik som banat väg för allt detta.

Meidner hade helt rätt 1975. Jag tycker att också Wigforss hade rätt under den tid han var aktiv och deltog i sådana här debatter. Marx hade också rätt redan för hundra år sedan: det är ägandet som ger den grundläggande samhällsmakten. Demokratien kan aldrig erövrats fullständigt om inte de arbetande själva tar över företagen, t. ex. på det sätt som Meidner föreslog 1975, även om det nu har blivit ännu tydligare att de fonder som blev resultatet av den debatten måste kompletteras exempelvis med folkägda banker och kreditinstitut.

Det har bara gått ett halvår sedan den börskrasch vi hade både här och utomlands. Förra gången det var en stor börskrasch dröjde det flera år innan politiken fick en ny och radikalare inriktning. Jag kan uttrycka förhoppningen att socialdemokratin den här gången ändrar kurs litet snabbare. Men det förutsätter att man börjar med att stoppa den här affären. Det är inte för sent, menar jag. Emitteringen av PKbanksaktier till moderbolaget Carnegie har ju ännu inte genomförts.

Vi kräver att den här affären inte skall genomföras, och det finns flera skäl för det. Huvudskälen har jag försökt redogöra för i det här korta anförandet.

Anf. 2 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! PKbanken vill förvärva Carnegie Fondkommission för 2,7 miljarder genom en riktad nyemission till säljaren. Statens ägarandel i banken sjunker därmed med 22 procentandelar.

Vi har ingen anledning att rikta kritik mot PKbankens uppgörelse i sig. Det skäl som bankledningen anger för förvärvet – att man vill stärka sin ställning på ett område där man tidigare har varit svag – förefaller både rimligt och logiskt. Det är snarast förklaringarna från politiskt håll som man haft anledning att ha synpunkter på.

Regeringens agerande i affären tycker vi har varit märkligt av främst tre skäl. Det första är ett rent formellt skäl. Det andra är den dubbelmoral vi tycker oss kunna se i affären. Det tredje gäller synen på det statliga företagandet.

Förra gången staten avstod från sin företrädesrätt vid en riktad nyemission från PKbanken var 1983. Det föranledde då regeringen att lägga fram en proposition till riksdagen med begäran om att man skulle avstå från

Prot. 1987/88:120
16 maj 1988

*Debatt om PKbankens
köp av Carnegie Fond-
kommission, m. m.*

företrädesrätten för att kunna ge den till marknaden och få en betydande ägandespridning inom PKbanken. Någon fullmakt för regeringen att gå vidare fanns inte med i propositionen och gavs inte heller genom riksdagsbeslutet. En fullmakt lämnades däremot i samband med ombildningen av SSAB, då riksdagen faktiskt sade att regeringen hade rätt att minska statens ägarandel till 51 % i framtiden. När Procordia, f. d. Statsföretag, gjorde en riktad nyemission avstod regeringen genom en proposition till riksdagen från företrädesrätten. Även i detta fall föranledde alltså ärendet en proposition. När regeringen körde över riksdagen genom att sälja det statliga Gambrinus, innehållande Pripps bryggerier och Falkenbryggerierna, reagerade ett enhälligt näringsutskott mot detta. Utskottet skrev i sitt enhälliga betänkande:

”Sammanfattningsvis anser utskottet från sina utgångspunkter att den ordning som tidigare har gällt i frågor om riksdagens medverkan vid försäljning av aktier i av staten direkt ägda bolag – eller vid andra åtgärder som leder till ett minskat ägarinflytande för staten i sådana bolag – bör tillämpas även i fortsättningen.”

Detta blev ett tillkännagivande av en enhällig riksdag, och detta frångås genom det beslut som regeringen har tagit om PKbankens förvärv av Carnegie Fondkommission. Det tycker jag är utomordentligt anmärkningsvärt.

Grundprincipen har alltid varit att då riksdagen varit med vid köpet av eller vid bildandet av ett företag, så skall också riksdagens medverkan krävas vid en försäljning av detsamma. Jag tycker det är förvånande att finansministern på denna punkt inte har följt riksdagens enhälliga uppmaning och lämnat en proposition i ärendet.

Vi väntar med spänning på morgondagen och frågar oss om vpk:s kritik kommer att stanna vid munväder eller om man är beredd att gå till ett nytt tillkännagivande och därmed upprätthålla riksdagens auktoritet att fatta de beslut som vi anser att vi skall fatta för att följa den riksdagsordning som vi har.

Herr talman! Första maj utmålades finansmannen Erik Penser från ett otal socialdemokrater i olika talarstolar runt om i vårt land som skattesmitare och vapensmugglare. Den 2 maj gjorde samma socialdemokrater via den statliga PKbanken en storaffär med denne Erik Penser och lät honom bli storägare i banken.

I förstamajtalen togs nidd bilden av den dålige, omoraliske finanskapitalisten Erik Penser fram, och han fick bli symbolen för finanskapitalismen, som socialdemokraterna så länge stått i harnesk emot. Om den bilden av Erik Penser är sann, tycker jag att socialdemokraterna inte borde göra någon affär med honom. Är den felaktig vore det skäl att be samme man om ursäkt. Sådana tillmälen skall ingen hedervärd människa i Sverige ha anledning att finna sig i. Jag förmodar att vi får vänta på ursäkten, eftersom finansministern förefaller vilja fullfölja affären.

Finansministern har hävdat att PKbankens köp motiverades med att S-E-Banken skulle köpa Carnegie Fondkommission. Staten skulle alltså köpa för att hindra en annan bank från att göra det eller för att hindra en annan bank från att bli för stor på området. Detta tycker jag är något

anmärkningsvärt. Härefter, närmare bestämt den 13 maj, kunde man i Dala-Demokraten läsa om en ny förklaring som finansministern hade lämnat. I tidningen stod:

”– Jag kan berätta något för er, som jag ej offentliggjort, svarade Feldt.

– PKbanken lånade ut pengar till Penser för några år sedan när han var i knipa.

– Penser ville ’tacka för hjälpen’ och erbjöd PKbanken att köpa Carnegie.

Det var förstås, enligt Feldt, inte enda förklaringen till att PKbanken köper Carnegie.”

Detta är en något märklig förklaring, som direkt står i strid med de skäl PKbanken har angivit för att vilja köpa Carnegie Fondkommission. Det ger naturligtvis upphov till frågan om Erik Penser vill göra någon form av gentjänst genom att sälja Carnegie Fondkommission. Man frågar sig om PKbanken var ute efter något slags vänskapspris. Det skulle vara intressant att höra finansministerns kommentar till detta. Dessutom bryter finansministern mot banksekretessen genom att avslöja dessa uppgifter om en kundrelation som PKbanken har. Är uppgifterna i Dala-Demokraten felaktiga, är det litet besvärande för finansministerns anseende. Om de däremot är riktiga, är det snarare besvärande för PKbanken att bankens egna kundrelationer på detta sätt kommer ut i den politiska debatten i stället för att stanna inom banken.

Vilken förklaring gäller egentligen i dag? Är det risken för dominans från S-E-Banken eller är det fråga om väntjänster till Erik Penser? Förklaringarna blir bara sämre och sämre ju fler som kommer. Det gäller också dubbelmoralen. Om Erik Penser går med stärkt heder och moral – och kanske även stärkt kassa – ur denna affär, så gör sannerligen inte regeringen det. Denna affär, och det gäller hela den statliga PKbanken, visar på en närmast omöjlig situation. Industriministern har i en proposition till riksdagen hävdade att statens företag skall drivas på exakt samma villkor som motsvarande privata företag. Man skall ha samma affärsmässiga beteende. Men i PKbanksaffären får man se exempel på statens dubbla roller, både dess roll som givare av ramarna för de områden som de privata och de statliga företagen skall arbeta inom och dess roll som ägare till företag.

Jag tror inte att PKbanken behöver någon extra statlig moral. Jag tror snarare att det är nödvändigt att privatisera banken fullt ut. Samtidigt är det nödvändigt att införa rösträttsbegränsningar i PKbankens bolagsordning, i likhet med vad som gäller i motsvarande privata banker. Det krävs också att banken får många små ägare i stället för få stora ägare. Det skulle ge en spridning av makt och ägande, en bättre och mer affärsmässig bank och mindre statsskulder. Dessutom blir det bättre ordning på moralen, och det tror jag vore välkommet. Dubbelmoral är som bekant ingen moral alls.

Anf. 3 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Den senaste tidens händelseutveckling visar, skrev Stig Malm i torsdags i Aftonbladet, ”att det behövs en genomgående diskussion om det statliga ägandet”.

I folkpartiet välkomnar vi LO-chefens uppvaknande. Vi har sedan länge ansett att det statliga företagsägandet bör omprövas.

Prot. 1987/88:120
16 maj 1988

*Debatt om PKbankens
köp av Carnegie Fond-
kommission, m. m.*

Vår utgångspunkt är att staten inte själv bör äga och driva företag inom områden där det råder, eller finns förutsättningar för, en väl fungerande konkurrens – detta såvida det inte finns särskilda skäl för något annat. Men undantagen är få. Posthantering och alkoholförsäljning är dock exempel på verksamheter där staten enligt vår uppfattning även fortsättningsvis bör ha ett företagaransvar.

För bankverksamhet finns det däremot ingen anledning att göra undantag från huvudregeln, dvs. den regel som säger att staten inte själv bör vara engagerad som företagare. Inom det svenska bank- och kreditväsendet ryms i dag ett stort antal företag i hård inbördes konkurrens. Av konkurrensskäl finns således inget behov av en av staten majoritetsägd bank. Skulle man ytterligare vilja skärpa konkurrensen på den svenska kreditmarknaden, går detta för övrigt lätt att ordna genom att avveckla valutaregleringen. Folkpartiet har, som välkänt är, föreslagit en sådan avveckling.

Det jag här sagt innebär inte att staten skulle sakna uppgifter vad gäller kreditväsendet – verkligen inte. Staten har bl. a. en given skyldighet att se till att *samtliga* företag som är verksamma inom bank- och kreditväsendet i Sverige noga följer de lagar som uppställts för verksamheten och som bl. a. syftar till att skydda vanliga sparare och låntagare.

Enligt min och folkpartiets uppfattning fyller myndigheterna den uppgiften bäst när de betraktar alla berörda företag som likvärdiga och då inget företag kan uppfattas som särskilt närstående den svenska staten, t. ex. genom ägarförhållande. Det slags kontrollfunktion som bankspektionen utövar är värdefull. Detsamma kan inte sägas om beslutet att regeringen, dvs. i praktiken finansministern, skall godkänna bankernas val av styrelseordförande.

Herr talman! Folkpartiets uppfattning är att staten bör avveckla sitt ägande i aktiebolaget PKbanken. De pengar som staten får in vid en försäljning av banken anser vi skall användas för att minska statsskulden och därmed också svenska folkets räntekostnader för denna skuld.

PKbankens köp av Carnegie Fondkommission visar hur välgrundad vår inställning är.

Som bekant har handeln med optioner, obligationer och aktier under ett antal år tillhört de mest lukrativa delarna av affärsverksamheten i Sverige. Den handeln är också en förklaring till att ett antal enskilda personer på kort tid kunnat skaffa sig mycket stora förmögenheter. På flera håll har detta väckt reaktioner och lett till att skallet gått mot s. k. finansvalpar. Detta har i sin tur av finansministern gjorts till motiv för vad som kallas en "valpskatt" – en skatt, herr talman, som dock inte kuperar svansarna på några s. k. valpar men väl leder till höjda låneräntor och dyrare boende för vanliga inkomsttagare.

När PKbanken nu av finansmannen Erik Penser vill köpa Carnegie Fondkommission är det heller inte i avsikt att på minsta vis dämpa handeln med optioner och andra värdepapper.

Tvärtom är syftet med köpet att PKbanken själv med full kraft skall kunna kasta sig in i dansen kring guldkalven.

Företagsekonomiskt kan detta köp – denna fusion – troligen försvaras. Skall PKbanken hävda sig på marknaden måste den göra det på marknadens

villkor. Av detta framgår också, med stor tydlighet, att det inte finns något bärande motiv för att staten som ägare skall engagera sig i någon viss bank.

Herr talman! Jag inser *väl* att affären för många socialdemokrater känns omskakande. Den 1 maj demonstrerar rörelsen mot kapitalet och "finansvalparna". Den 2 maj, bara en dag senare, godkänner samma rörelses regering att en av de nya miljardärerna blir näst största ägare av statliga PKbanken. Detta sker i utbyte mot att banken får ett redskap för att tjäna storkovan på optionshandeln. Uttrycket "dagen efter" får genom det inträffade en ny och oförutsedd innebörd!

Herr talman! Affären har ytterligare en aspekt. Vi som tillhör den folkvalda riksdagen har en gemensam skyldighet att se till att regeringen handlar inom de ramar och följer de riktlinjer som riksdagen har beslutat. När det gäller försäljning och överlåtelse av aktier i av staten direkt ägda bolag är praxis den, att regeringen först inhämtar riksdagens godkännande innan avtal fastställs. Vid den affär vi här talar om, dvs. PKbankens överlåtelse av aktier till Erik Penser som ersättning för Carnegie Fondkommission, var det uppenbarligen regeringens avsikt att affären skulle genomföras *utan* att först riksdagens godkännande inhämtades.

Jag vill gärna ta tillfället att fråga finansministern om detta alltjämt är regeringens uppfattning, eller om finansministern har tänkt om på den punkten under de senaste dagarna.

De borgerliga ledamöterna av riksdagens näringsutskott begärde, så snart affären blev känd, att av utskottets kansli få en opartisk redogörelse för vilken roll riksdagen brukar spela i affärer som denna.

I den ämbetsmannapromemoria som kansliet utarbetat anges som slutsats "att den nu aktuella affären enligt gällande praxis på området borde underställas riksdagen såvitt gäller den minskning av statens ägareandel som uppkommer genom den riktade nyemissionen till Carnegie. Om regeringen väljer att inte inhämta riksdagens bemyndigande och riksdagen lämnar detta utan erinran kommer en betydande oklarhet att uppstå om vad som faktiskt gäller på området. Sannolikt skulle det då anses att regeringen – utom i de fall då riksdagen uttryckligen har föreskrivit en större statlig ägarandel – hade frihet att låta andelen minska till den lägsta nivå som möjliggör ett bevarande av statens ägarkontroll."

Med anledning av detta, herr talman, har de borgerliga ledamöterna av näringsutskottet begärt att hela affären skall framläggas för och prövas av riksdagen. Vår begäran skall näringsutskottets majoritet, som består av socialdemokrater och kommunister, ta ställning till i morgon.

Det är min självklara förhoppning att samtliga riksdagspartier då skall medverka till att bevara riksdagens auktoritet. Om ramar och riktlinjer för den statliga verksamheten bör ändras, skall det ske genom beslut i riksdagen. Detta är i varje fall folkpartiets bestämda åsikt. Vad vi inte kan acceptera är att sådana ändringar sker genom att *en* regering – av misstag eller av maktfullkomlighet – tar sig oskicket för att strunta i riksdagen och i vad den har beslutat.

Anf. 4 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Tiden efter regeringsskiftet 1982 har kommit att bli de många och anmärkningsvärda affärernas tid. Nya "affärer" har avlöst varandra i snabb takt.

Dessa "affärer" har på ett eller annat sätt varit förknippade med socialdemokraterna. Jag behöver bara nämna Rainer-affären, Bodström-affären, Bergling-affären, Zachrisson-affären och vapenexporten.

Det senaste exemplet, men säkert inte det sista, är affären mellan PKbanken och Carnegie Fondkommission, som regeringen gett sitt stöd.

För finansministern och regeringen är ord och handling två olika saker, som alltmera sällan går i takt. Det visar bl. a. regeringens stöd till PKbankens köp av Carnegie Fondkommission från Erik Penser.

I den socialdemokratiska partistyrelsen sägs en sak, men i den socialdemokratiska regeringen görs något helt annat.

På första maj häcklar socialdemokraterna de s. k. finansvalparna från talarstolar runt om i landet. Den 2 maj gör man affärer för att etablera sig i samma kretsar och medverkar till nya fusioner och ökad maktkoncentration.

I debattartiklar, i annonser och på affischer har vi kunnat läsa hur illa socialdemokraterna tycker om vissa finansmän, ekonomisk maktkoncentration och egoism. Det hindrar dock inte regeringen att medverka till just ökad maktkoncentration och hjälpa redan finansstarka personer.

Arbetarrörelsens veteraner torde ha svårt att acceptera den här "förnyelsen". Den tidigare finansministern, Gunnar Sträng, som ju skolat upp Kjell-Olof Feldt, tycks ha svårt att känna uppskattning över vad hans lärjunge nu medverkar till. Många delar säkert Gunnar Strängs uppfattning.

Affären mellan PKbanken och Pensers Carnegie Fondkommission är anmärkningsvärd på många sätt. Den ökar maktkoncentrationen och gynnar just de snabba klipp som socialdemokraterna brukar säga att de motsätter sig. Dessutom ställs, som har sagts tidigare i debatten; riksdagen helt åt sidan.

Enligt ett pressmeddelande från PKbankens ordförande och koncernchef tog styrelsens ordförande kontakt med finansministern den 27 april och presenterade bankledningens uppfattning om affären. I pressmeddelandet sägs bl. a.:

"Avsikten med kontakten med finansministern var att snabbt få klarhet i om huvudägaren av principiella skäl motsatte sig köpet."

Fredagen den 29 april fick styrelsens ordförande beskedet att köpet fick genomföras. Vid ett extra inkallat styrelsemöte två dagar senare beslöt en enhällig styrelse att genomföra köpet. Då meddelades också regeringens inställning.

Finansministerns besked till PKbanken gavs dagarna innan regeringen och övriga socialdemokrater demonstrerade och sjöng kampsånger mot orättvisor, maktmissbruk och maktkoncentration.

Herr talman! Sådan är dagens socialdemokrati.

De officiella förklaringarna från regeringen är minst sagt anmärkningsvärda. Man tycks febrilt söka argument och motiv för att i efterhand förklara och försvara affären.

Statsministerns uttalanden är kryptiska. Det förefaller som om han inte vill

vidkännas affären. Finansministern får själv sköta ärendet.

Jag har i en fråga efterlyst motivet till affären. Den frågan hoppas jag finansministern tar tillfället i akt att besvara under den här debatten.

På ett möte med socialdemokratiska pensionärer i Falun, som refererats i bl. a. Dagens Industri, har finansministern kommit med *en* motivering för affären, och den var minst sagt häpnadsväckande.

Enligt finansministern har Penser, som tack för ett lån han tidigare erhållit från PKbanken, erbjudit banken att köpa Carnegie Fondkommission. Därigenom blir han själv stor delägare i PKbanken.

Jag vill fråga finansministern: Till vilken Penser-affär skulle dessa pengar användas? Det vet säkert finansministern. Jag vill också fråga: Finns det fler vänskapliga affärer med Penser?

Herr talman! Det torde finnas många människor runt om i vårt land som någon gång fått hjälp av PKbanken. Varför tänker inte finansministern på de industriarbetare, småföretagare eller vårdanställda som fått hjälp med lån hos PKbanken? Vore det inte mer angeläget att släppa in landets många småsparare som delägare i banken? I stället får nu en person som lånat mycket och nu blivit förmögen köpa in sig i banken och bli stor delägare, utan att riksdagen får säga sin mening om affären.

Jag motsätter mig inte privata inslag i PKbanken, men sådant bör ske i andra former. Det finns skäl att genom folkaktier låta svenska hushåll och småsparare bli delägare i PKbanken.

Regeringens stöd till affären är anmärkningsvärd, mot bakgrund av den mycket starka ägarkoncentration som pågår inom näringslivet. Sedan det s. k. börsraset i oktober har ett trettio-tal olika stora företagsköp ägt rum i vårt land. Svenska börsföretag har köpt upp andra företag för sammanlagt ca 40 miljarder kronor. Drygt 75 000 anställda har fått nya arbetsgivare.

Som en följd av den s. k. tredje vägens ekonomiska politik, med regeringens aktiva medverkan, koncentreras nu makten över det svenska näringslivet. Det i sin tur gör att konkurrensen minskar på marknaden. Det gynnar de snabba klippen, i jämförelse med hårt industriellt arbete. Samtidigt försummas småföretagens utveckling och nyföretagandet. Såvitt jag förstår är dessa saker från regeringens utgångspunkt inte intressanta.

Det är bl. a. mot den bakgrunden som centern har krävt att affären med Penser skall stoppas.

Oavsett vad Penser har lovat eller inte lovat beträffande sin egen framtida ägarandel i PKbanken bör regeringen ändra sin uppfattning och stoppa affären.

Centerpartiet har mer än något annat parti drivit kampen mot maktkoncentration. Vi har gjort det därför att maktkoncentrationen för svenskt näringsliv innebär en stor sårbarhet. Dessutom finns risken att de regionala obalanserna i landet därmed förstärks.

I första hand måste de mindre och medelstora företagen stimuleras i förhållande till storföretagen och olika finansmän. Dessutom måste enskilt och spritt ägande främjas framför institutionellt och offentligt eller koncentrerat privat ägande.

Vi i centern kan aldrig acceptera att offentlig och privat maktkoncentration balanseras mot varandra. Sådana maktkoncentrationer minskar de

enskilda människornas inflytande. I stället skall såväl statlig som privat maktkoncentration motverkas. Det behövs därför en decentralisering av samhället. På det sättet kan fler människor få inflytande och bli delägare i olika företag i det här landet.

Med den här affären åsidosätter regeringen, som har sagts tidigare i debatten, t. o. m. riksdagens inflytande. Det är allvarligt och det visar hur nonchalant en minoritetsregerings inställning är till den folkvalda riksdagen.

I andra sammanhang har en enhällig riksdag beslutat att statlig egendom inte skall kunna säljas utan riksdagens hörande.

Så sent som i februari 1987 beslutade riksdagen *enhälligt* om en ordning som innebär att försäljning av statens andelar i företag skall underställas just riksdagens prövning. Ingenting har inträffat sedan februari 1987 som gör att det finns skäl att gå ifrån tidigare ställningstagande.

Det finns ju exempel på att regeringen har låtit riksdagen ta ställning till förändringar inom den statliga företagssektorn – t. ex. nyemissionerna inom SSAB och Procordia. Det är således praxis på området att höra riksdagen vid avyttring av aktier i statliga bolag.

Herr talman! Finansministern bör i dag klargöra vad som är regeringens motiv till att nonchalera riksdagen i det här sammanhanget. Dessutom bör finansministern utförligt redogöra för de motiv som har varit vägledande när det gäller regeringens stöd till denna affär.

Anf. 5 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Det är förenat med vissa svårigheter att utröna vad dagens debatt egentligen handlar om. I den mån jag kan tolka Lars Werner, har han åtminstone en klar ståndpunkt. Vpk vill, som han säger, stoppa affären. Tydligt skall det ske genom att staten inte genomför den nyemission som PKbankens styrelse har begärt.

Betydligt svårare är det att förstå vad de borgerliga talarna i denna debatt vill. De tre partiernas ledare har tidigare uttalat sig i ämnet. Bengt Westerberg har kort och gott sagt att han inte har något att invända mot köpet. Olof Johansson har däremot uppmanat regeringen att stoppa affären, utan att redovisa något motiv för en sådan minst sagt okonventionell, för att inte säga okonstitutionell åtgärd. Carl Bildt har, såvitt jag vet, inte uttryckt någon uppfattning i sakfrågan. Däremot har han i vanlig ordning slängt omkring sig glåpord och misstänkliggöranden riktade mot regeringen.

Inläggen från borgerligt håll i denna debatt har gjort läget ännu mera förvirrat. Det enda som tycks mig vara riktigt klart är att man vill att regeringen skall underställa riksdagen frågan om en nyemission av aktier i PKbanken. Visserligen avhänder sig inte staten genom denna transaktion någon del av sin förmögenhet, men motivet för en riksdagsprövning skulle vara att statens ägande i PKbanken minskar. Denna omtanke om statligt ägande kan möjligen förvåna, när den kommer från partier som har föresatt sig att minska statens ägande på bred front genom privatisering av en rad statliga företag.

Därför måste jag fråga de tre borgerliga företrädarna: Vad avser ni att uppnå med en riksdagsprövning av denna affär? Vill ni, i likhet med vpk, säga nej till nyemissionen och därmed förhindra PKbankens förvärv av Carnegie

Fondkommission? För den fortsatta behandlingen av denna fråga måste det klargöras vilket syfte ni har med att riksdagen skall pröva affären.

Beträffande regeringens inställning till huruvida en proposition till riksdagen och en riksdagsprövning är nödvändiga vill jag bara framhålla att läget inte är fullt så klart som framförs från borgerligt håll. Här har citerats olika uttalanden av näringsutskottet. Låt mig citera ett uttalande som näringsutskottet också har gjort och som visar att det här är fråga om en bedömning från fall till fall.

I ett betänkande från februari 1987 skriver utskottet: "Emellertid har utskottet funnit att det skulle erbjuda svårigheter att generellt föreskriva i vilka fall frågor om försäljning av aktier i statsägda bolag måste underställas riksdagen. Bl. a. uppkommer problemet huruvida en minskning av statens ägarandel genom t. ex. en riktad nyemission skall behandlas som en aktieförsäljning eller inte. Genom nya former för anskaffning av riskkapital kan det uppkomma också andra situationer som nu inte kan förutses."

Detta har alltså näringsutskottet uttalat i samma betänkande som behandlade försäljningen av Pripps.

Vi har från regeringens sida sagt oss att riksdagen i sig är suverän att tolka sina egna beslut. Skulle en riksdagsmajoritet anse att denna nyemission är av det slag som man bedömer skall underställas riksdagens prövning, skall det naturligtvis ske, men vi bör då få klara besked om vad prövningen i så fall syftar till. Syftar prövningen till att stoppa affären, för att tala med Lars Werner, är det ingen mening med att lägga fram någon proposition, då affären därmed i sak har fallit. Därför bör ni kunna lämna besked under denna debatt om vad ni avser med en riksdagsprövning.

När det gäller Lars Werners inställning kan jag begripa den förtjusning varmed han kastar sig över denna fråga – det är inte ofta vpk får en chans att tränga sig först i kön med angrepp på socialdemokratin, men här har man gjort ett allvarligt sådant försök.

Lars Werner har redovisat två motiv för att affären inte skall komma till stånd. Det första formulerar han i form av en fråga: Varför skall PKbanken bedriva aktiehandel? Varför skall PKbanken spela med i transaktions- och spekulatökonomin?

Jag tror att det ändå är nödvändigt, i saklighetens namn, att konstatera att den svenska aktiemarknaden sannerligen inte bara är spekulatökonomi. Det är en marknad som är viktig för näringslivets funktionssätt, det är ett sätt för företag, både stora och mindre företag, att skaffa sig riskkapital, och det är en viktig marknad för en kontroll av effektiviteten i svenskt näringsliv. Enligt det första av två alternativ måste man, om man följer Lars Werners resonemang, säga sig att vi bör försöka avskaffa aktiemarknaden som institution i Sverige. Möjligen är det dit vpk syftar genom att vilja tredubbla den nuvarande omsättningsskatten. Det skulle kanske döda aktiemarknaden. Om det är syftet, blir det något klarare var vpk står.

Att med den andra hållningen, att vi har en fungerande aktiemarknad där affärer görs, säga som vpk möjligen gör, att all verksamhet på denna marknad skall överlåtas till privatkapitalet, tycker jag är en orimlig ståndpunkt. Den har verkligen inte någon som helst lukt av socialism i sig. Tvärtom är det att överlåta till privatkapitalet både att utöva inflytande och

att tjäna pengar. Om vi har sett någon mening med vpk:s inställning till statligt ägande och statligt företagande, är det att vi skall delta just där den hårda kärnan i privatkapitalismen finns och inte bara syssla med det privatkapitalismen inte vill syssla med. Det är nämligen den borgerliga uppfattningen att statligt ägande och statligt företagande bara skall ske på områden där privatkapitalet inte tycker att det är lönsamt eller där privatkapitalet finner det besvärligt och obekvämt och därför överlåter ägandet på staten. Är det vpk:s uppfattning om statligt företagande, var i så fall vänlig och redovisa det.

Det andra skälet till att säga nej skulle vara att förvärvet av ett fondkommissionsbolag är en symbol för den tredje vägens ekonomiska politik, som enligt vpk har ökat klassklyftorna i landet. Det är riktigt att framgångarna i näringslivet, de ökade vinsterna och stigande aktiekurserna säkerligen har gjort ett betydande antal människor rikare. Nu är det inte bara miljardärerna som har blivit rikare. Det finns två och en halv miljon aktieägare i Sverige i dag. Det finns inget industriland i väst där en så stor andel av befolkningen äger aktier som i Sverige. De allra flesta är småsparare och ägare av små aktieposter. De har också fått sin del av detta.

Viktigare är att vpk:s karikatyr av Sverige i dag inte bör stå oemotsagd. Vad har den tredje vägens politik inneburit för de arbetare och tjänstemän som Lars Werner säger sig tala för? 250 000 fler har fått jobb. Ett par hundra tusen människor har kunnat övergå från deltid till heltid och den vägen väsentligt förbättrat sin ekonomiska situation. Reallönerna har börjat stiga igen. De har stigit med 5 % sedan 1985. Vi har under de här åren kunnat genomföra en rad sociala reformer, vars fördelningspolitiska inriktning – såvitt jag förstår – vpk ofta har hyllat sig självt för att ha varit med om att genomföra. Har klassklyftorna ökat, Lars Werner, genom att vi har reformerat sjukförsäkringen, kunnat höja pensionerna, återställa delpensionen och förbättra arbetslöshetsförsäkringen? Är det de ökade klassklyftorna som speglas i vår politik? Hur tror Lars Werner att vi hade fått fram resurserna till dessa sociala reformer om vi inte hade drivit en ekonomisk politik inriktad på tillväxt? I den politiken ingår faktiskt som en nödvändighet ett framgångsrikt och växande näringsliv, och det näringslivet måste kunna göra vissa vinster.

Jag kommer så till regeringens motiv för att se positivt på PKbankens förvärv av Carnegie Fondkommission. Vi har framför allt två motiv för den inställningen.

För det första har PKbankens styrelse och ledning bedömt att en utvidgning av bankens verksamhet på aktiemarknaden är ett viktigt led i bankens utveckling och fördelaktigt ur företagsekonomisk synpunkt. Det har gjorts påståenden från vissa håll om att priset på Carnegie Fondkommission skulle vara för högt. Jag vill hänvisa dels till bankstyrelsens bedömning, dels till analyser av fristående bedömare, t. ex. Sven-Ivan Sundqvist i Dagens Nyheter, vilkas slutsatser är att köpet är en bra affär för PKbanken. Även om förre industriministern, ordföranden i Föreningsbanken, Nils G Åsling, inte kan sägas vara en helt fristående bedömare, kan jag notera att han i en tidningsartikel gratulerat PKbanken till affären. Om Nils G Åsling har ett normalt språkbruk borde det betyda att han nått samma slutsats som Sven-Ivan Sundqvist.

För det andra hade regeringen att ta hänsyn till vad som skulle ske om PKbanken inte köpte Carnegie Fondkommission. Obestriddligen var företaget till salu. Carnegie Fondkommission är ett av de två största fondhandlarföretagen i Sverige, med 15 % av marknaden. Risken var uppenbar att företagets försäljning kunde leda till en ytterligare koncentration av den finansiella och ekonomiska makten. Om den förvärvades av PKbanken uppnåddes i stället en bättre balans än i dag mellan de stora affärsbankerna. Ur strukturell synpunkt – både för samhällsekonomin och för näringslivet – måste det anses vara en fördel att konkurrens även på bankmarknaden och kreditmarknaden sker med så likvärdiga förutsättningar som möjligt. Vi anser att det är ett samhällsintresse att så faktiskt kunde ske.

Sedan gäller det frågan om det lämpliga i att PKbanken nyemitterar aktier och får fler ägare. Då vill jag först slå fast att statens majoritetsägande består. Staten kommer med 65 % av aktierna att ha en mycket betryggande majoritet. Ingen har heller hävdad att statens avgörande inflytande i PKbanken skulle i något avseende påverkas om det kom in nya ägare som maximalt äger 10 % av aktierna. I stället har kritiken riktats mot – det har flera här uppehållit sig vid – att det är en viss person, nämligen Erik Penser, som på det här sättet blir delägare i banken. Enligt det köpeavtal som har ingåtts skall Penser fortsättningsvis kunna ha högst 10 % av PKbankens aktier.

Lars Werner torgför nu uppfattningen att med en man som Penser skall staten över huvud taget inte ha något ekonomiskt förhållande, framför allt inte som delägare i PKbanken. Per-Ola Eriksson hade formuleringar av liknande innebörd. Motivet skulle vara att Penser bor utomlands och äger Bofors, som tillverkar och säljer krigsmateriel. Givetvis kan man ha sådana värderingar, även om de inte kan tillämpas i praktiken. Ett börsnoterat företag lär inte kunna sortera sina aktieägare utifrån krav på bostadsort och näringsfång.

Ett inslag i kampanjen mot Erik Penser fyller mig dock med olust. Han har kallats för skattesmitare, ett epitet som brukar användas på personer som begått skattebrott, dvs. skattefuskat. Jag vill understryka att något underlag för sådana tillvitelse är icke finns, och jag beklagar att uttrycket använts i debatten.

Avslutningsvis vill jag, herr talman, informera riksdagen om att Erik Penser i förrgår lämnade ett erbjudande till PKbanken beträffande förvärvet av Carnegie Fondkommission som innebär att affären, om den godtas av PKbanken, skulle få ett delvis annat innehåll. Erbjudandet har följande lydelse: PKbankens förvärv av Carnegie Fondkommission avses genomföras i två steg. Först förvärvar PKbanken drygt 90 % av aktierna i Carnegie Fondkommission. Resterande aktier har PKbanken option att förvärva vid en senare tidpunkt. Carnegie & Co är berett att diskutera en vidareförsäljning av merparten eller t. o. m. hela sitt aktieinnehav i PKbanken. Så länge staten är majoritetsägare i banken har Carnegie & Co förklarat sig berett att avstå från att utöva rösträtten för de aktier Carnegie & Co äger i banken.

PKbankens styrelse tar ställning till detta erbjudande i morgon, tisdag. Det innebär såvitt jag kan förstå att Carnegie & Co, dvs. Erik Penser, kvarstår som minoritetsägare i Carnegie Fondkommission. Det är ett dotterbolag till

PKbanken men har inget ägarinflytande i banken. PKbanken får dessutom option att köpa resten av Carnegie Fondkommission vid ett senare tillfälle. Dessutom är Carnegie & Co – dvs. Erik Penser – berett att sälja hela sitt aktieinnehav i PKbanken för att uppnå syftet att inte längre vara ägare i den statliga banken.

Anf. 6 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Jag sade att det finns de som känner skadeglädje över den här affären, och när jag hörde Per Westerberg kunde jag konstatera att jag har helt rätt. Det var nu inte den Westerberg vi vanligen får höra som talade, men åsikterna var ungefär desamma. Ni vill ju egentligen sälja ut ännu mera än vad regeringen och PKbankens styrelse accepterar den här gången.

Det är samma sak när ni diskuterar vapenhandeln i konstitutionsutskottet – det är ju inte tal om att stoppa vapenaffärerna, utan ni vill öka dem. Detta är Anders Björcks stora nummer – han har lyckats duperat vissa massmedia och vill framstå som en garant för att Sverige inte skall sälja mera vapen. Men det förhåller sig ju precis tvärtom.

Per Westerberg talar sedan om "en hedervärd människa som Penser". Jag tycker inte att Penser är särskilt hedervärd. Honom behöver man inte be om ursäkt. Det värsta är att regeringen gör affärer med en sådan människa som Penser.

Jag skall inte strida med Kjell-Olof Feldt om ord och diskutera huruvida Penser är skattesmitare eller inte – jag har inte sagt att han är det ännu. Men det är otvivelaktigt att Penser flyttat utomlands för att slippa betala skatt i Sverige. I enlighet med de moraliska värderingar som i varje fall jag och de flesta inom arbetarrörelsen har betraktas han som en skattesmitare, dock icke i laglig mening.

Penser tillhör den nya typ av förmögenhetsägare som skapat hela sin förmögenhet genom spekulation i fastigheter och aktier, inte genom produktiva investeringar. Det finns ju skillnader också mellan kapitalister här i landet. Wallenberg var en produktiv kapitalist på ett annat sätt än Penser.

Jag tycker att det brister i samhällsmoralen hos Penser. Han har också som ansvarig deltagit i affärer som ännu inte är helt uppklarade. Han är otvivelaktigt huvudman för ett företag som är föremål för polisens utredningar; ett företag som gjort affärer med en vapenhandlare som Schmitz, som nu står under åtal för valutabrott. Jag tycker det är tillräckligt, Kjell-Olof Feldt, för att icke göra affärer med honom.

När det gäller polemiken mot de borgerliga delar jag Kjell-Olof Feldts uppfattning. Vad är det de borgerliga partierna egentligen vill åstadkomma med att få upp frågan i riksdagen? Vill ni stoppa den? Nej, ni vill komma åt regeringen. Ni kommer aldrig att ställa upp på att försöka stoppa den här affären, men det vill vi göra.

Till frågan huruvida affären skall upp i riksdagen vill jag säga att jag anser att det är självklart att detta skall ske. Det är så självklart att jag utgår ifrån att t. o. m. socialdemokraterna i näringsutskottet, efter den debatt som förts, kommer att delta i ett enhälligt beslut om saken.

Själv anser jag att den här affären skall tas upp i riksdagen. Jag tycker att

det är ett formaliareasonemang som inte håller när Kjell-Olof Feldt säger att förmögenhetsmassan inte minskar. Nej, man kan säga att det är en bytesaffär, men man avhänder sig ändå aktier i en statligt ägd bank, och det tycker jag är tillräckligt för att affären skall tas upp i riksdagen.

Finansministern har tolkat vårt partis ställningstagande rätt; vi vill – tillsammans med ganska många medlemmar av finansministerns eget parti – stoppa affären.

Det är nu andra gången på ungefär en vecka som jag hör att det är med förtjusning vi har tagit emot den här affären. För en vecka sedan hörde jag på ett fackföreningsmöte av en av de två ledande socialdemokraterna här i Stockholm att det egentligen bara är två personer som nu är glada – det är Penser och Lars Werner. Men det bjuder vi socialdemokrater på, sade vederbörande. Har ni inget annat att bjuda på? Har ni ingenting att bjuda på som är bättre för både er och oss tillsammans?

Det är viktigt för en bank att delta i aktiehandeln, sade finansministern. Det argumentet kan jag till dels acceptera. Men om det nu är nödvändigt att bedriva aktiehandel via banken skulle man, anser jag, ha betalat med andra medel än med aktier.

Jag tycker inte att man kan bekämpa privatkapitalet och dess hårdaste kärna ihop med Penser. Det är inte trovärdigt, Kjell-Olof Feldt. Att säga att nu håller vi på och bekämpar privatkapitalet tillsammans med en av de främsta kapitalägarna i landet, det går bara inte ihop.

Det var väl litet demagogiskt av Kjell-Olof Feldt att fråga om vi är motståndare till att man har förbättrat arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen. Nej, det är vi självfallet inte, och det vet ni ju också. Faktum kvarstår: Under den tid som ni har bedrivit den tredje vägens politik har förmögenhetsklyftorna här i landet ökat. Det är helt ostridigt.

Det finns naturligtvis mycket mer att säga om den här affären – både om försäljningen av den stora aktieposten och om köparen – än vad vi har tagit upp här. Men det som har kommit fram är tillräckligt för att vi skall säga nej till affären, och det gör vi av de skäl jag angivit.

Kommer frågan upp i riksdagen får ni ju igenom affären i alla fall – alla de tre borgerliga partierna, eller i varje fall två av dem, kan ni ju vara helt säkra på att få stöd av.

Anf. 7 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Jag tycker att det var bra att finansministern beklagade att man har kallat Erik Penser för skattesmitare. Det är också bra att finansministern, åtminstone i Dala-Demokraten, har tagit avstånd ifrån påståendena om att Erik Penser närmast är att betrakta som gangster eller lagbrytare. Det där har varit en tråkig del av debatten som behövde mönstras ut för att man skall kunna göra en mera saklig och riktig bedömning.

Däremot har vi fortfarande mycket svårt att få svar på vad finansministern egentligen anser att affären har haft för grund, förutom de två skäl han angav. Stämmer det som står i Dala-Demokraten den 13 maj att det är fråga om någon form av väntjänster mellan Erik Penser och PKbanken som har lett till att man som betalning har erbjudit att Carnegie Fondkommission skall få köpas av PKbanken? Jag tror att det vore intressant för denna kammare att få reda på det.

Vi tycker att det rent principiellt är fullständigt självklart att denna fråga skall underställas riksdagen för en realbehandling. Det stod visserligen i näringsutskottets betänkande att det fanns svårigheter när det gäller att göra avgränsningar mellan vad som skall tas upp till behandling av riksdagen och vad som skall avgöras av regeringen. När man i näringsutskottet drar slutsatser anser man ändå sammanfattningsvis klart och entydigt att den ordning som tidigare har gällt i fråga om riksdagens medverkan vid försäljning av aktier i av staten direkt ägda bolag eller vid genomförandet av andra åtgärder, som leder till ett minskat ägarinflytande för staten i sådana bolag, bör tillämpas även i fortsättningen.

Detta är fullkomligt glasklart. Det kan inte sägas tydligare, och det har tillstyrkts av en enhällig riksdag. Således borde det vara fullkomligt klart att regeringen skall ställa sig riksdagen till efterrättelse och även lämna en proposition i denna sakfråga.

Från moderat sida kan vi klart säga att vi självfallet skall pröva frågan positivt. Vi har principiellt sagt att vi tror att PKbanken gör en riktig affärsmässig bedömning. Vi vill dock ha en proposition, för att få se vilket innehåll det hela har. Det vore som sagt intressant att få höra vad finansministern egentligen menar med tjänster och gentjänster i denna fråga.

Vi har framfört kritik på denna formella punkt. Vi har även framfört kritik när det gäller moralen i att först kritisera Erik Penser och i vissa fall ta heder och ära av honom för att dagen därpå i stället göra affärer med samma person. Det tycker vi är principiellt och moraliskt förkastligt.

Vi har också kritiserat och framför allt velat påpeka den närmast orimliga roll som statliga företag gång på gång får. De tvingas in i någon form av politisk debatt och politiska överväganden och avgöranden huruvida de genomför en affärsmässig riktig transaktion.

Såväl Lars Werners som Kjell-Olof Feldts anföranden här i dag visar mycket klart att de statliga företagen borde arbeta på samma villkor som övriga företag. Företagen har emellertid mycket svårt att göra det så länge det finns ett dominerande ägarinflytande från statsmakternas sida. Det är en dubbelroll där staten skall vara övervakare av näringslivet samtidigt som den är ägare till ett antal företag. Vi tror att det är denna situation som skapar både dubbelmoral och dubbla budskap. Dessa effekter är mycket beklagliga.

Vad finns det egentligen för skäl till att staten skall äga företag om de skall drivas på strikt affärsmässiga grunder, som industriministern har sagt, och arbeta på exakt samma villkor som motsvarande privata? Vi tror att det vore riktigare att sälja dessa företag och låta dem få arbeta på samma villkor med nya, mer kompetenta ägare. Det skulle då bli mindre politisk inblandning i resp. företag. Staten får återgå till att agera som något slags ramgivare och övervakare, vilket är dess faktiska och riktiga uppgift.

Anf. 8 HADAR CARS (fp):

Herr talman! I slutet av sitt anförande redogjorde finansministern för nya svängar i den affär vi nu diskuterar, PKbankens köp av Carnegie Fondkommission. Det gällde hur köpet skall gå till, vem som skall äga vad, vem som skall få rösta på bolagsstämman och vem som inte skall få göra det samt på grundval av vilket aktieinnehav det skall ske. Frågan är alltså inte slutligt avgjord ens i bankens styrelse.

Ändå, herr talman, anser sig finansministern kunna begära av mig och de borgerliga partiernas representanter att vi i dag skall ange vad vi avser att uppnå med en riksdagsprövning av affären. Hur avser ni att handla om ärendet kommer upp i riksdagen? frågade finansministern.

Herr talman! Finansministern har ju sina erfarenheter från en riksdagsgrupp. Det är naturligtvis möjligt att man inom det starkt centralstyrda socialdemokratiska partiet alltid i förväg vet vad resultatet av en prövning kan bli, långt innan frågan har prövats, innan handlingarna har studerats, innan föredragningar ägt rum, innan fakta inhämtats genom utfrågningar av och rapporter från dem som har kunskaper i ärendet. Det är möjligt att det går till så inom socialdemokratin. Jag vill starkt understryka, herr talman, att så går det inte till i det parti jag företräder, folkpartiet. Vi prövar ärendet först, diskuterar det i vår riksdagsgrupp och fastställer där våra slutsatser och vårt ställningstagande.

Den affär som vi nu diskuterar har ännu inte kommit på riksdagens bord. Men det kan den göra. De borgerliga partierna är ense om att så bör ske. Vi har ställt ett yrkande om det i näringsutskottet. Nu har vi i dag – dagen innan utskottet skall ta ställning i den frågan – en stor debatt i kammaren. Jag tror att det vore värdefullt om vi i den debatten kunde få klarhet i hur socialdemokraterna och kommunisterna, som tillsammans har majoritet i näringsutskottet, kommer att ställa sig i morgon till de borgerliga partiernas begäran att ärendet skall hänskjutas till riksdagen för prövning. Ingen av oss som företräder de borgerliga partierna har i debatten i dag föregripit en prövning.

Men vad säger Lars Werner? Kommer vpk efter alla de bombastiska utfallen mot affären att i näringsutskottet i morgon rösta så, att frågan i sak kommer att få prövas av riksdagen? Eller är det bara ordfyverkerier för gallerierna, nu som så många gånger annars?

Och vad säger Kjell-Olof Feldt? Kommer hans partikamrater i näringsutskottet, vilka sitter här i salen, att få regeringens medgivande att rösta så att frågan blir prövad av riksdagen? Att de skulle våga fatta ett sådant beslut utan att först inhämta tillstånd av finansministern vore väl ändå att begära alldeles för mycket inom socialdemokratin.

Vår uppfattning, herr talman, är att vi skall bevara riksdagens auktoritet och inte låta en regering handla i strid mot de riktlinjer som riksdagen har lagt fast när det gäller bl. a. avyttring av statlig egendom. Ett sådant här beslut bör inte fattas utan att riksdagen först får tillfälle att diskutera frågan, ta ställning i den och medge eller inte medge regeringen att gå vidare i ärendet.

Herr talman! Vi i folkpartiet anser inte att det känns angeläget att riksdagen skall avhända sig den möjlighet den i dag har och som den tidigare utnyttjat, utan att beslut först fattas av riksdagen. Vi vill inte öka maktkoncentration hos regeringen till nackdel för den folkvalda riksdagen. I morgon får vi se hur socialdemokraterna och vpk-arna i näringsutskottet ställer sig när frågan då skall avhandlas där.

Anf. 9 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Sällan eller aldrig har jag hört ett socialdemokratiskt statsråd eller en företrädare för socialdemokraterna med en sådan iver och en sådan

intensitet försvara en affär med en finansman som i andra sammanhang brukar utmålas som närmast samhällsfarlig.

Det är intressant att notera att Kjell-Olof Feldt står ganska ensam när det gäller det här försvaret. Han har svårt att i de socialdemokratiska leden få stöd för affären. T. o. m. ordföranden i PKbanken ligger tämligen lågt. Finansministern har inget stöd hos Stig Malm och inte hos sin företrädare och läromästare. Många socialdemokratiska ledarskribenter har också tagit avstånd från den här typen av affärer.

Med det finns skäl att ställa frågan varför finansministern så ivrigt pläderar för att affären skall genomföras. Jag vill upprepa min fråga, eftersom finansministern själv berörde den vid pensionärsmötet i Falun: Till vilken Penser-affär skulle pengarna användas när Penser var i knipa? Är detta ett lämpligt sätt att tacka en finansman: att köpa hans fondkommission till ett överpris? Finns det fler vänskapliga affärer mellan Kjell-Olof Feldt och socialdemokraterna å ena sidan och Erik Penser å andra sidan, affärer som ännu inte är redovisade? Jag tycker att de förklaringar som hittills har getts är tämligen krystade. Finansministern har ännu inte redovisat några hållbara argument.

Sedan tog finansministern upp frågan om nya turer. Som väntat kommer det att röra sig om sådana. Det handlar bl. a. om fortsatta utförsäljningar. Då kan man ställa frågan: Till vilket bolag eller vilka intressegrupper skall försäljningen ske och på vems villkor? Kan det tänkas att något av utförsäljningen från PKbanken sker till något annat företag som står den ifrågavarande finansmannen nära?

Sedan det här med skatterna, som är en intressant fråga. Den tidigare justitieministern Ove Rainer tvingades avgå när det upptäcktes att han framgångsrikt hade vårdat och förvalt sin ekonomi. Ändå hade han gjort detta inom skattelagarnas ramar. I dag stöder finansministern och regeringen välvilligt en finansman som av skattemässiga skäl är bosatt utomlands. I ett tal för en tid sedan sade statsministern att Erik Penser sitter i Belgien och tiger som en annan Greta Garbo. Då gällde det, turerna med anledning av Bofors och vapenexporten. Att låta den tiggande finansmannen bli delägare i den statliga PKbanken tycks emellertid vara riktigt. Dessutom är det fråga om en affär där det enligt många bedömare rör sig om överbetalning, småsparare, industriarbetare, vårdpersonal, småföretagare och alla andra som också skulle vilja bli delägare i PKbanken eller en liknande bank förvägras den möjligheten. Däremot är det acceptabelt för regeringen att låta en finansman som bor i en annan del av Europa bli delägare, och dessutom få bra betalt. Jag förstår de människor som i dag frågar sig: Vart är socialdemokraterna på väg?

Finansministern tog upp ett uttalande som Nils G Åsling gjorde i en artikel. Jag förstår att finansministern syftar på en artikel i Dagens Industri. Jag noterade också att finansministern bara citerade en del av artikeln. I artikeln togs också PKbankens speciella ställning och framtida roll upp när banken nu ändrar karaktär. I dag har nämligen PKbanken en speciell ställning när det gäller samarbetet med postverket. Så länge PKbanken var en helt statlig affärsbank, och utan främmande intressen, fanns det kanske motiv för det nära samarbetet. Nu förändras det hela, och jag vill fråga

finansministern: Vilka slutsatser drar regeringen av denna förändring?

Till sist, herr talman! Jag tolkade faktiskt Lars Werner så, att vpk i morgon kommer att ställa upp för en prövning av hela denna affär i riksdagen, precis på samma sätt som då det rört sig om andra statliga utförsäljningar och ändringar tidigare. Det vore också rimligt om de socialdemokratiska riksdagsmännen finge möjlighet att här i kammaren, liksom i näringsutskottet, ta ställning till frågan, så att de inte bara blir ett transportkompani när det gäller en affär som finansministern gjorde strax före arbetarrörelsens högtidsdag.

Anf. 10 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! En katt är tydligen inte alltid en katt. Nu får vi höra Lars Werner hylla Wallenberg. Enligt Lars Werner finns det tydligen både bra och dåliga kapitalister – ett tidens tecken i vänsterpartiet kommunisterna.

Jag har aldrig hävdat att vpk motsätter sig sociala reformer. Men Lars Werner försöker göra gällande att allt som vi har gjort under de här sex åren har skapat klassklyftor. Jag vill därför peka på att vi har gjort väldigt mycket annat som har lett till att merparten av människorna i vårt land faktiskt har det bättre nu än vad de hade för sex år sedan. Sedan modifierade sig Lars Werner en aning och sade att det inte är klassklyftorna som har ökat utan förmögenhetsklyftorna. Det är faktiskt litet skillnad på dessa saker, dessutom vet inte Lars Werner om förmögenhetsklyftorna har ökat. Som jag sade har väldigt många fler än miljardärerna förmerat sina tillgångar under denna tid.

Till Hadar Cars vill jag säga att frågan är avgjord i PKbankens styrelse. PKbanken har ett avtal med Carnegie & Co. Vad som hänt är att PKbanken har fått ett nytt erbjudande från Carnegie om en annan uppläggning av affären som skall syfta till att Carnegie & Co inte blir ägare i PKbanken.

Per-Ola Eriksson breder ut sig oerhört mycket om att småfolk – småföretagare, bönder och jag vet inte vilka – nu skulle vilja köpa aktier i PKbanken. Jag konstaterar att det kommer att ges utomordentligt goda möjligheter för medborgarna att köpa aktier i PKbanken under den närmaste tiden, eftersom Carnegie & Co – Erik Penser – har utfäst sig att sälja ut PKbanksaktier för minst ett par miljarder. Därför är det bara att gå ut till folk och propagera för att de skall köpa statliga aktier, Per-Ola Eriksson. Dessa aktier kommer att finnas till övermått på marknaden.

Jag tycker att Per-Ola Erikssons inlägg över huvud taget andas en uppfattning som väldigt dåligt stämmer med centerpartiets inställning att marknadsekonomi i någon mening skall kunna fungera. Vad Per-Ola Eriksson helt vill bortse från är att ägandet i PKbanken genom denna affär kommer att bli mycket mer spritt än vad det någonsin har varit tidigare.

Per Westerberg och Per-Ola Eriksson har uppehållit sig vid frågan om att det skulle finnas något annat motiv än de redovisade för PKbankens förvärv av Carnegie. De har talat om att det skulle vara fråga om någon gentjänst eller väntjänst. Per Westerberg vill se det som att det är en väntjänst av Erik Penser gentemot PKbanken. Per-Ola Eriksson vänder upp och ned på kastrullen och får det till att det är fråga om en väntjänst av PKbanken gentemot Erik Penser. Jag har inte använt något av dessa uttryck. Vad jag

gjorde vid ett samtal med några pensionärer i Falun var att ge mig in i ett resonemang som var något för subtilt både för Dala-Demokratens reporter och för här representerade borgerliga riksdagsledamöter. Eftersom jag fick frågan varför Penser hade vänt sig till en statlig bank för att sälja sitt skötebarn – Carnegie grundade han ju och byggde upp – försökte jag förklara att det möjligen fanns något av känslor med i spelet, känslor som ibland också påverkar inriktningen av affärserbjudanden, och att det möjligen skulle förklara varför en person som förvisso har stått ganska långt från den svenska statsmakten under åtskilliga år tog ett sådant överraskande steg. Däremot finns det ingenting i detta som kan säga någonting om huruvida priset är för högt eller för lågt. Här har man ju från många håll hävdat att priset är alldeles för högt. Enligt Per-Ola Erikssons uppfattning var det ett överbud därför att PKbanken skulle betala Penser för någonting – tydligen för att han hade lånat pengar i PKbanken. Hur man kan komma till en sådan slutsats överstiger min fattningsförmåga – man måste nog ha vuxit upp inom centerpartiet för att förstå det.

Här måste man nog vara någorlunda konsekvent. Jag tror definitivt inte att någon av kontrahenterna, PKbanken och Carnegie & Co, skulle göra någon annan än en mycket marknadsmässig bedömning av vad företaget var värt. PKbankens motiv för att köpa Carnegie Fondkommission kan inte gärna bygga på Erik Pensers känslor för PKbanken.

Sedan vill jag säga till Per Westerberg att jag inte har utnyttjat någon anställning eller förtroendeställning i PKbanken för att avslöja något. Jag är inte anställd vid PKbanken, jag har inte någon förtroendeställning, och jag kan inte bryta mot någon banksekretess som jag inte omfattas av.

Slutligen till den egentliga sakfrågan, som möjligen denna debatt skall behandla: Var står oppositionen i själva frågan om förvärvet av Carnegie Fondkommission? Där är det alldeles klart att vänsterpartiet kommunisterna vill stoppa affären och att moderaterna tänker göra en positiv prövning – vad det nu innebär. Folkpartiet vet inte – för vilken gång i ordningen vet jag inte. Dock visste folkpartiets ordförande redan för två veckor sedan att det här var en bra affär, men det vet inte Hadar Cars längre; han måste studera dokumenten först. Var centerpartiet står begriper jag uppriktigt sagt inte. Per-Ola Eriksson ordar förfärligt mycket om att man skall bekämpa maktkoncentration. Om man lägger någon innebörd i det intrycket skulle det möjligen vara att förhindra den ytterligare maktkoncentration som säkert kommer att uppstå om PKbankens förvärv stoppas av riksdagen.

Jag deklarerar att regeringen icke avser att handla i strid med riksdagens uppfattning om huruvida en viss fråga skall prövas eller inte av Sveriges riksdag. Det är självklart att om riksdagen begär att få en fråga sig underställd och det inte strider direkt mot grundlagen, så skall det ske. Det må ligga i näringsutskottets hand att i morgon avgöra hur man vill göra. Regeringen måste dock för sin del göra följande prövning: Är det meningsfullt att framlägga en proposition till riksdagen? Därför skulle jag vilja veta om de partier som nu kräver en prövning av riksdagen är beredda att genomföra denna prövning på sådant sätt att riksdagen kan fatta sitt beslut innan denna vårsession är avslutad. Eller är avsikten att fördröja behandling- en av ärendet till hösten? Det har nämligen avgörande betydelse för hela

frågans behandling. Jag skulle vilja ha något besked från dem som argumenterar för en riksdagsbehandling.

Jag skulle vilja tillägga en sak: Regeringen kritiseras nu – jag är medveten om att det har gjorts under många år – för att vi, när PKbankens styrelse redogjorde för denna affär, köpet av Carnegie Fondkommission, ställde oss positiva till den. Jag undrar vad här närvarande och andra skulle ha sagt om regeringen förklarar för PKbankens styrelse att den inte ägde regeringens förtroende, dvs. att regeringen inte ansåg att styrelsen hade kapacitet och förmåga att göra en bedömning av vad som vore bra för PKbanken, om regeringen alltså hade sagt nej till affären i den meningen att ägaren vägrade att göra en nyemission av det slag som styrelsen föreslog. Jag är övertygad om att det då hade varit lika lätt för vänsterpartiet kommunisterna och komma att säga att vi kastade Carnegie Fondkommission i gapet på andra kapitalintressenter. Dessutom hade det skapat en kris i förhållandet mellan PKbankens ledning och styrelse och regeringen, vilket naturligtvis hade fått betydande konsekvenser för PKbankens framtid. Inställningen till PKbanken från många håll är fientlig. Jag tycker att man borde besinna sin inställning – hur långt man skall driva den. Så länge PKbanken till 65 eller 75 % är ägd av staten har faktiskt riksdagen också ett visst ansvar för bankens möjligheter att fungera i den egenskapen. Den dag ni har majoritet i denna riksdag för att privatisera PKbanken, finner jag ert resonemang konsekvent och anständigt. I dag är ni ute efter att skada en institution som samhället äger. Om dess verksamhet skadas kan det faktiskt få allvarliga skadeverkningar för hela samhällsekonomin.

Anf. 11 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Finansministern är rädd för att det skulle bli en kris mellan regeringen och PKbankens styrelse. Men det är ju inget nytt fenomen. Det är vi inte helt ovana vid.

Det var intressant att höra att finansministern har särskilda kunskaper om storkapitalisternas känsloliv. Möjligen överskattar han känslomheten i de kretsarna något. Det jag sade var ingen hyllning till Wallenberg, utan jag konstaterade bara litet lågmält att det också är skillnad på kapitalister. Jag menar att Penser är en renrasig spekulationskapitalist som tjänar förmögenheter på spekulationsaffärer. För övrigt tycker jag att han har rört sig rätt mycket i en del gråzoner.

Några ord om priset på Carnegie: Det aktuella företaget tjänade 1987 369 milj. kr., med ett eget kapital på 800 milj. kr. T. o. m. borgerliga börskommentatorer hävdar att en sådan vinst inte är möjlig enligt den ekonomiska teorins grunder. Den enda förklaringen måste vara att Carnegies finanslejon har ett starkt kunskapsmonopol på en sedan börssraset 1987 alltmer instabil aktiemarknad. Det pris som PKbanken betalar till Penser för Carnegie, 2,7 miljarder, är satt efter bolagets vinstnivå. Mycket talar för att den instabila marknaden har fått S-E-Banken att göra bedömningen att priset var för högt. Men det har tydligen inte hindrat regeringen och PKbankens ledning. Det betyder samtidigt att staten nu har gjort sig beroende av en fortsatt monopolställning. Varje åtgärd – en skattehöjning eller något annat – som hotar finansbolag som Carnegie kan ju framställas som ett hot mot alla

småspararna i PKbanken, dvs. en stor del av landets löntagare. Den uppenbara risken med affären är att regeringen och kommande regeringar än mer mister möjligheten att styra den kapitalistiska ekonomin. Beroendet av internationella finanshajar ökar, och statens intressen riskerar att bli alltmer oskiljbara från storfinansens.

Det fanns en rätt intressant artikel i Dagens Nyheter i dag av Göran Therborn, professor i Göteborg. Artikeln gick egentligen ut på att det märkliga med affären är att ingen kan vara anhängare till den, oavsett vilken utgångspunkt som man har. Från den rationella kapitalismen ställer man sig frågande till om priset är det rätta. Mycket tyder på, som jag sade, att det var priset som avskräckte S-E-Banken, eftersom det finns en stor osäkerhet på finansmarknaden efter börsfallet. Att sätta priset enbart utifrån dagens extrema marknadsvärde tycker jag är vanskligt. De som företräder den statskapitalistiska synen ställer sig frågande till om staten över huvud taget skall syssla med handel med aktier och värdepapper. Som socialist ställer man sig frågande inför hur dagens socialdemokratiska regering har skapat utrymme för väldiga förmögenheter genom fastighets- och börsspekulation, samtidigt som det är omöjligt för någon att bli verkligt rik på vanligt, hederligt arbete. Om man accepterar kapitalismen och samtidigt protesterar mot en affär med en viss kapitalägare, då framstår man som inkonsekvent. Det tycker jag är ett rätt intressant resonemang, och det illustreras också av debatten här i dag.

Jag har full förståelse för de kritiska röster som finns inom socialdemokratien och inom fackföreningsrörelsen, de röster som säger att det är för magstarkt att göra affärer med en sådan som Penser. Men jag menar att man också måste sätta in affären i sitt rätta sammanhang, och då måste man ställa sig undrande inför regeringens hela ekonomiska politik.

Herr talman! Jag vill slutligen på nytt citera Aftonbladet från den 3 maj.

”En stor del av svenskarna i statlig och kommunal tjänst har sin lön i PKbanken. Varje gång lönebeskedet, med ett väl tilltaget skatteavdrag, dimper ned genom brevinkastet ska de påminnas om att en person som själv undandrar sig skatt profiterar på deras lönepengar, med den socialdemokratiska regeringens goda minne.

Det hela blir inte bättre av att samme man gjort stora vinster på vapenbyken, men envist vägrar att medverka till tvätten.

Om det är så viktigt för PKbanken att köpa Carnegie fondkommission, som företrädare för banken påstår, kan de välja ett annat betalningssätt än att överlåta egna aktier till Penser. Accepterar inte säljaren detta bör det inte bli någon affär.”

Nej, vi tycker inte heller att det skall bli någon affär.

Anf. 12 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Vi kan konstatera att finansministern är motspänstig när det gäller att lämna ifrån sig en proposition om avstående av företrädesrätten i fråga om den riktade nyemission som PKbanken vill göra. Jag har tolkat det Lars Werner sade som ett halvt löfte om att vpk i morgon i näringsutskottet skall ställa upp bakom det borgerliga kravet på att regeringen skall lägga fram en proposition i sakfrågan. Det tycker jag vore bra. Det skulle återupprätta

en del av riksdagens auktoritet när det gäller det man själv har beslutat ganska nyligen.

Finansministern har frågat om det finns några andra motiv från vår sida för kravet på en proposition. Det finns ett motiv, nämligen att vi vill ha en realprövning av den fråga som regeringen har velat avgöra själv, en fråga som har fördunklats och blivit mycket svår att bedöma inte minst genom finansministerns alla märkliga uttalanden, i synnerhet de som publicerades i Dala-Demokraten. Jag vet inte om det bara var pedagogiken det var fel på. Det sades tydligen mycket konstigheter på det pensionärsmöte i Falun som Dala-Demokraten refererar. I tidningsartikeln finns direkta citat av vad finansministern har sagt. Hans uttalanden är mycket märkliga. Han talade om att "Penser ville 'tacka för hjälpen' och erbjöd PKbanken att köpa Carnegie".

Det var mycket olyckliga uttalanden som finansministern gjorde. Man kan t. o. m. tala om lösmynthet. Dessa uttalanden kan allvarligt skada PKbanken och dess relationer. Det är också skadligt när man bryter mot banksekretessen, om än inte mot lagens bokstav, och avslöjar kundrelationer mellan PKbanken och Erik Penser och säger att PKbanken skulle ha hjälpt en person ur ekonomiska svårigheter genom att lämna krediter.

Vi har inget intresse av att förhålla denna fråga. Vi är däremot intresserade av att få en realbehandling av denna fråga, så som denna riksdag har begärt att det skall vara i sådana här fall. Vi vill ha affärsmässighet hos de statliga företagen. Hela denna process visar orimligheten i att staten äger företag. Genom att staten äger företag skapas denna situation med en lång och utdragen process som är till skada för företagen och de anställda, i stället för att en mer affärsmässig behandling på normala villkor som gäller inom näringslivet kommer till stånd. Därför framhärdar vi i våra krav på att PKbanken liksom övriga statliga företag skall privatiseras. På det sättet skulle man även kunna lätta på statens skuldbörda, göra företagen mer framgångsrika och slippa alla problem med sekretess och politisk lösmynthet.

Jag tycker att debatten i dag klart och tydligt har åskådliggjort behovet av en privatisering av statliga företag och även den dubbelmoral socialdemokraterna så sent som denna månad har visat prov på i förklaringarna – eller bortförklaringarna – till att man velat stödja denna affär. Ju fler förklaringar vi får desto sämre blir de, och desto skadligare för såväl PKbanken och dess anställda som riksdagen som helhet.

Statens dubbla roller som angivare av ramarna för det statliga företagandet och som företagsägare går inte ihop. Det är där felet ligger. Därför borde vi snarast få ett förslag om försäljning av hela PKbanken i stället för denna något underliga affär, i vart fall om man skall ta citaten från finansministerns olika uttalanden vid pensionärsmöten på allvar.

Anf. 13 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag förstår att det upprörde finansministern att jag hävdade den liberala ståndpunkten att man prövar först och fattar beslut sedan. I herr Feldts sinnevärld är det uppenbart att det omvända förhållandet bör gälla: gärna en saklig prövning men först ett rejält beslut. Med den inställningen,

herr talman, är det inte konstigt att så mycket går fel i vårt land som det gör i dag.

Till herr Feldt kan jag säga att jag är beredd för egen del att sätta till den tid som erfordras för att ärendet, om det går till riksdagen, kommer att få prövas sakligt och inom en sådan tidsram att beslut skall kunna fattas av vårriksdagen.

Herr talman! I den allmänna debatten har det gjorts gällande att S-E-Banken skulle ha varit konkurrent till PKbanken när det gällt köp av Carnegie Fondkommission. Uppgiften har dementerats av S-E-Banken, och jag har ingen som helst anledning att ifrågasätta riktigheten av denna dementi från S-E-Bankens sida.

Men, herr talman, låt oss ändå för att belysa hur insnörd regeringen är i kreditmarknadens väv anta att S-E-Banken skulle ha varit intresserad av att köpa Carnegie Fondkommission. Hur hade i så fall en sådan affär kommit till stånd? Ja, troligt är väl att banken först skulle ha inlett förhandlingar med Carnegie Fondkommissions ägare, och när man hade kommit så nära att ett avslut nalkades hade bankens styrelseordförande, herr Curt Olsson, som ju ändå sitter som ordförande i styrelsen på bas av att han har blivit godkänd av regeringen, dvs. av finansministern, funnit det förenligt med sin skyldighet att informera finansministern om saken. Så hade Curt Olsson då kommit upp till finansministern och sagt att S-E-Banken hade haft förhandlingar om Carnegie Fondkommission och att ett beslut om inköp kunde ligga förhållandevis nära. Hur hade finansministern handlat i det fallet? Ja, det kan vi naturligtvis inte veta någonting om, men uteslutet är inte att finansministern, med vetskap om att PKbanken var intresserad, försökt förhindra att affären mellan S-E-Banken och Carnegie Fondkommission skulle komma till stånd. Kanske hade han muttrat någonting obegripligt till Curt Olsson, och när denne sedan gått kanske han hade kastat sig på telefonen till ordföranden i PKbankens styrelse och sagt: Nu får ni skynda på och komma in med ett bud om inköp av Carnegie Fondkommission. Annars kommer S-E-Banken före och klipper till med affären.

Vi vet naturligtvis inte alls, herr talman, hur det här skulle ha gått till, men jag tycker att exemplet ändå är intressant för att belysa den dubbelroll som regeringen, och finansministern, skall spela när det dels gäller att som ägare företräda en av parterna på kreditmarknaden, PKbanken, dels gäller att samtidigt som opartisk instans försöka verka för en korrekt och riktig kontroll av hela kreditmarknaden och alla dem som agerar på den.

Herr talman! Vår uppfattning – och med "vår uppfattning" är det klart att jag avser folkpartiets – är att man lättast får ett slut på den här dubbelrollen i regeringens handläggning av sådana här ärenden, om PKbanken upphör att vara en statligt ägd bank och att kontrollen – en kontroll som är nödvändig med hänsyn till att hela marknaden skall fungera efter etiskt riktiga linjer och för att skydda de många småspararna och låntagarna i systemet – utövas av en myndighet. Jag avser självfallet då bankinspektionen. Så tycker vi att förhållandena skall regleras på en marknad, och vi är övertygade om att den klarhet som man genom ett sådant system skulle vinna skulle vara till stor fördel för alla berörda parter, inte minst för de många vanliga personer som är insättare eller låntagare i kreditsystemet.

Anf. 14 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Jag hoppas att finansministern i det inlägg som han har kvar tar sig tid att besvara min fråga om det fortsatta samarbetet mellan PKbanken och postverket. Det är naturligt att den frågan får ett svar i den här debatten. Det är också naturligt, efter den här debatten, att frågan får prövas av riksdagen. En så här stor fråga skall inte smygas förbi riksdagen. Vi nöjer oss inte, herr finansminister, med att få ta del av ett samtal mellan finansministern och ledande personer inom PKbankens styrelse och ett pressmeddelande. Dessutom har vi anledning att vara kritiska till att inte alla ledamöter i bankinspektionen fick möjlighet att yttra sig över denna fråga då inspektionen hade frågan uppe till behandling, men detta ligger på ett annat bord så att säga.

Finansministern tycks ha bråttom att få den här frågan behandlad och är orolig att den skulle fördröjas om riksdagen fick möjlighet att pröva den. Detta föranleder mig till att ställa frågan: Vad är det som gör att det är så bråttom med det här ärendet? Vad är det i det här ärendet som gör att det bränns?

Herr talman! För varje dag som går framstår det allt tydligare att socialdemokraterna har tappat förmågan att regera det här landet, med målet att minska maktkoncentrationen. Socialdemokraterna har blivit fångar i effekterna av den tredje vägens ekonomiska politik. Detta visar fusionsgaloppen under de senaste månaderna.

Jag vill notera att kreditmarknadskommittén nu arbetar. I det sammanhanget bör, utöver maximala ägarandelar i banker, också sambandet mellan ägande och boende inom bankväsendet regleras. Det är rimligt att svenska industriarbetare, småföretagare, småsparare och vanliga hushåll får bli delägare i banker, t. ex. PKbanken, genom att köpa folkaktier i den banken.

Den här affären mellan PKbanken och Pensers företag Carnegie Fondkommission har ju också lett till ett speciellt "Rosornas krig". Kommunalarbetareförbundets ordförande Sigvard Marjasin sitter i PKbankens styrelse, och han ställer sig positiv till affären. Däremot kritiseras den hårt av LO-ordföranden Stig Malm, och man kan ju fråga sig varför det är just ett rosornas krig mellan två framträdande socialdemokratiska fackliga ledare. Beror Stig Malms kritik möjligen på att han inte fått vissa personliga intressen tillgodosedda inom PKbanken? Svaret på den frågan har kanske bara Stig Malm, eller möjligen finansministern.

Finansministern tar sedan upp de känslomässiga förhållandena i det här ärendet. Då vill jag upprepa min fråga: Finns det ytterligare vänskapliga affärer mellan finansministern, regeringen och Penser?

I en intressant artikel i en affärstidning i förra veckan stod det att läsa om uppköpsvägens psykologiska sida. Artikelknöten delvis an till dagens debatt om priset på Carnegie Fondkommission. Erfarenheten har ju faktiskt de senaste åren visat att priserna vid olika företagsköp har blivit allt högre. En förklaring – kanske den viktigaste – är att det finns ett stort överskott på pengar, medan det råder brist på goda placeringsobjekt.

Man skall, enligt tidningen, inte underskatta psykologin i dagens merching money. Vädjar man till köparens mänskliga svagheter – fåfänga, maktlystnad och sentimentalitet – kan man få mycket bra betalt, enligt tidningen. Mot

Prot. 1987/88:120
16 maj 1988

*Debatt om PKbankens
köp av Carnegie Fond-
kommission, m. m.*

bakgrund av finansministerns förklaring på ett pensionärsmöte i Falun och de uttalanden som gjorts i den här debatten, där han motiverar köpet med hänvisning till Pensers tidigare hjälp med lån hos PKbanken, vill jag avslutningsvis fråga finansministern: Har någon av de tre mänskliga svagheter – fåfänga, maktlystnad eller sentimentalitet – påverkat regeringens och finansministerns stöd för affären?

Anf. 15 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Lars Werner citerar en ledare i Aftonbladet och instämmer i slutsatsen i denna, nämligen att PKbanken skulle ha valt ett annat betalnings-sätt än aktier. Ja, vad återstår då? Jo, pengar. Lars Werner behöver inte hymla på den punkten. Han behöver inte vara fullt så ogenomtränglig som Aftonbladets ledarskribenter. Betalar man inte i aktier, måste man betala i pengar, det begriper nog de flesta.

Nåväl, om PKbanken betalat i pengar skulle det ha lett till att insättarna i PKbanken som skattebetalare skulle se mer positivt på affären. Det betvivlar jag. Då skulle ju faktiskt pengar behöva tas ur budgeten för att finansiera köpet av Carnegie Fondkommission. Att detta ur skattebetalarnas synpunkt skulle vara att föredra har jag svårt att inse.

Det kanske verkar underligt att jag behöver anlita Svenska Dagbladet i det här sammanhanget, men det är i själva verket den enda tidning som har insett vad affären ekonomiskt innebär. Där var man mycket upprörd när man konstaterade att innebörden av att betala med aktier, som sedan säljs till marknaden, är att Carnegie Fondkommission köps med privatkapitalets pengar. Och Svenska Dagbladet ansåg att detta var en ovanligt försåtlig form av socialisering, där man inte ens lät skattebetalarna stå för fiolerna utan privatkapitalet.

Så jag tycker Lars Werner skall läsa Aftonbladets ledare med något mera kritiskt sinne än han har visat den här gången.

Till Hadar Cars vill jag säga att jag inte alls är upprörd över att folkpartiet inte vet vad man tycker. Det är ju borgerlighetens problem snarare än mitt att folkpartiet inte har någon uppfattning. Att dess partiledare hade en uppfattning för 14 dagar sedan spelar tydligen ingen roll i dag.

Sedan föredrog Hadar Cars en kortnovell om ett inbillat möte mellan mig och Curt Olsson. Jag tycker detta avslöjar en viss brist på kunskap om relationerna och ansvarsfördelningen inom förvaltningen när det gäller sådana här frågor. Det är bankinspektionen som har att ta ställning till huruvida ett förvärv av ett bolag av det här slaget bör göras eller inte och kan tillstyrkas eller inte. Curt Olsson skulle aldrig dyka upp i finansdepartementet för att underställa regeringen en sådan affär. Han vet nämligen att där får han inget svar, han kan inte få det och skall inte få det. Därför skulle det här mötet aldrig ha ägt rum, annat än i herr Cars fantasi.

Per-Ola Eriksson frågar: Vad är det som bränns? Varför behöver affären behandlas i vår? Per-Ola Eriksson kan ju fråga folkpartiets och moderaternas företrädare i denna debatt, som tydligen har insett att skall ett undertecknat avtal leda till ett genomförande, kan det inte ligga ett halvår och vänta. Per Westerberg och Hadar Cars kanske kan ge Per-Ola Eriksson en lektion rörande innebörden av riksdagsprövningen, om den skall ta ett halvår.

Sedan får vi om igen höra att den ivrigaste kämpen mot maktkoncentration i Sverige är centerpartiet. Centerpartiets ordförande har ju under senare tid med förtjusning idkat ett slags långdistansskytte mot socialdemokratin när det gäller maktkoncentration och fördelningsfrågor. Det är bara det att varje gång denna riksdag haft att behandla något ärende som rör privatkapitalets makt i Sverige – antingen det har gällt att lägga någon skatt på det, att begränsa dess rörelsefrihet eller att ge samhället, staten, ett större utrymme – så har centerpartiet hängt med moderaterna och folkpartiet och sagt nej. Nu, i denna mandatperiods elfte eller tolfte timme, är man tydligen beredd att ställa upp på regeringens förslag när det gäller likviditetsindragning från de stora företagen. Men denna svala förebådar nog ingen sommar, för när ni väl är tillbaka i den borgerliga säcken igen kommer ni att precis som tidigare behårt försvara de privilegier och positioner som både finans- och privatkapital har i Sverige. Det är vad ni har gjort i alla år.

Att sedan centerpartiet då det är fråga om andra åtgärder anser sig driva en radikalare politik än folkpartiet och moderaterna, t. ex. i fråga om regionalpolitiken, förtar inte det intryck man har av att ni, när det verkligen har gällt, inte velat vara med. Aldrig har ni heller diskuterat maktkoncentrationen i era egna led. Jag tänker då på jordbrukets föreningsrörelse och alla bolag i det sammanhanget. Titta på listorna över börsnoterade bolag knutna till jordbrukets föreningsrörelse – en av de största kapitalkoncentrationerna i Sverige! Den saken har ni aldrig ägnat något intresse eller sett som något problem.

Herr talman! Jag sade tidigare att regeringen inte har för avsikt att beröva riksdagen någon konstitutionell möjlighet att pröva regeringens beslut och förslag. Efter de deklarationer som Per Westerberg och Hadar Cars avgav – av innebörden att även om Hadar Cars inte vet var han hamnar, kommer man att arbeta så i riksdagen att en proposition kan behandlas och beslutas före vårsessionens slut – kommer jag att råda regeringen att på torsdag fatta beslut om en proposition i detta ärende, om det då finns något ärende. Det beror ju på vad PKbankens styrelse i morgon beslutar. Men om det finns ett ärende, kommer det att föreläggas riksdagen. Jag utgår från att det då får den behandling som företrädare för moderata samlingspartiet och folkpartiet har förespråkade här i dag, dvs. att ärendet skall kunna avgöras innan vårsessionen är slut.

Det som kvarstår och som utgör det bestående intrycket av denna debatt är följande. Skälet till att de borgerliga partierna – här kan jag hålla med Lars Werner – intresserar sig för köpet av Carnegie Fondkommission är i första hand att det ger dem tillfälle att utmåla varje form av statlig företagsverksamhet såsom antingen skadlig eller också oförenlig med det politiska spelets regler eller dess allmänna moral. Man kan, för all del, ha den inställningen. Men då bör dessa tre partier med mycket stor konsekvens arbeta för de linjer som man här har dragit upp, nämligen för att i enlighet med sin egen övertygelse avskaffa allt statligt ägande. Någon annan slutsats av ert resonemang kan inte dras.

Jag har frågat mig hur detta verkligen kan vara möjligt. Såvitt jag förstår tänker ni, om ni vinner valet i höst, ordna en stor realisation av statliga företag och bolag, som då blir affärsdrivande verk. Jag har också frågat mig:

Vad finns det för praktiska möjligheter när det gäller att ösa en stor mängd aktier över den svenska aktiemarknaden? Enligt er kalkyl skulle staten därmed lägga beslag på hela utbudet av nytt riskkapital för ett antal år framöver. Det blir således en mycket märklig form av privatisering, i den meningen att staten lägger beslag på allt riskkapital som finns och berövar övriga delar av näringslivet möjligheter att bygga ut sin kapitalstock. Om det är klok politik kan verkligen betvivlas, även från borgerlig synpunkt. Men detta håller ni alltså på att binda upp er för.

Vi kommer faktiskt att tillåta oss att anse att det i ett samhälle som vårt finns plats för statligt företagande. Vi bygger inte vårt resonemang på någon doktrin som ni gör när det gäller privat företagande, utan vi utgår från en pragmatisk hållning till sådant som vi tror kan motverka maktkoncentration, motverka felanvändning av våra resurser beträffande statligt företagande.

När det gäller PKbanken är jag medveten om att denna måste acceptera en stor del av de spelregler som finns i den värld som vi lever i. Men på en punkt, Per-Ola Eriksson och Lars Werner, är ändå statligt ägande av obestridd betydelse. Om vi inte hade haft statligt ägande och om vi inte hade byggt upp löntagarfonderna under den här perioden, skulle antalet miljardärer och miljonärer i privat regi ha varit mycket större. Jag kommer att försvara statligt ägande åtminstone av den anledningen att det bidrar till att olikheterna i fråga om förmögenhet och inkomster inte är fullt så stora som de annars skulle vara.

Överläggningen var härmed avslutad.

Genom denna debatt hade två frågor till statsministern besvarats, nämligen Lars Werners fråga 1987/88:487 om enskilt inflytande i PKbanken och Per-Ola Erikssons fråga 1987/88:489 om PKbankens köp av Carnegie Fondkommission.

3 § Svar på fråga 1987/88:463 om bemanningen vid tullen i Helsingborg

Anf. 16 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Göran Ericsson har påstått att en av landets största tullstationer – den i Helsingborg – vid flera tillfällen har varit obemannad så att utländska medborgare helt okontrollerat kunnat ta sig in i landet. Mot den bakgrunden har Göran Ericsson frågat mig om jag kan redovisa vilka skäl som ligger bakom nämnda förhållande och vilka åtgärder jag avser vidta så att detta inte kan återupprepas.

Passkontrollen vid våra gränser ankommer i första hand på polisen, men det sker en samverkan mellan polis och tull även på detta område.

Enligt vad jag har inhämtat har personalläget hos tullen i Helsingborg varit ytterst ansträngt vissa perioder under senare tid. Bemanning av tullfiltren har dock alltid prioriterats högt. Det kan emellertid inte uteslutas att något tullfilter vid något enstaka tillfälle har måst lämnas obemannat. Om så skulle ha varit fallet är detta naturligtvis inte tillfredsställande. Jag räknar med att de akuta problemen på personalsidan hos tullen i Helsingborg numera är

övervunna, så att kontrollen i fortsättningen kan skötas på ett acceptabelt sätt.

Prot. 1987/88:120
16 maj 1988

*Om informationen om
livsmedelskontrollen*

Anf. 17 GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Jag vill inledningsvis tacka statsrådet för svaret på min fråga, men jag vill samtidigt meddela att svaret är djupt otillfredsställande.

Ett tullfilter – ett av de största i landet – får aldrig stå obemannat. Jag anser att den politik som leder till att det inte kan uteslutas att ett tullfilter har stått obemannat är ovärdig.

Vi försöker i denna kammare, liksom man gör i kommuner och landsting, bedriva en offensiv kamp mot narkotikan. Här läggs mycket pengar ned. Vi tror naturligtvis i vår arma enfald, här i kammaren och säkert också ute i kommunerna, att detta är en kamp som vi för på en "fair" plan, det vill säga att det görs en kontroll vid Sveriges gränser. Vi måste också agera mot det som finns inne i landet i form av narkotika. Finansministerns meddelande innebär att detta är ett bortkastat arbete. Det kan inte uteslutas, säger finansministern, att tullfiltret har stått obemannat. Vad har då kommit in genom det? Är det terrorister, narkotika eller andra typer av faror?

Herr talman! Sverige är ett öppet och fritt land – det är en demokrati och skall så förbli. Men ett sådant land är skört; vi måste försvara vår frihet och öppenhet. Därför måste det göras en ordentlig och solid tullkontroll av personer och material som passerar in över våra gränser.

Herr talman! Jag vill än en gång tacka för svaret, i den meningen att det nu tycks vara klart att personalsituationen vid tullstationen i Helsingborg är så tillfredsställande att stationen inte längre står obemannad vissa tider.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1987/88:488 om informationen om livsmedelskontrollen

Anf. 18 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Ulla Orring har mot bakgrund av två domar, den ena av en kammarrätt och den andra av regeringsrätten, frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder som möjliggör för konsumenten att få kännedom om de resultat livsmedelskontrollen leder till och därmed lätta på sekretessen.

Den fråga som har varit aktuell i flera fall gäller sekretess när myndigheter utövar tillsyn över näringslivet. Sekretess gäller då för ett företags affärs- eller driftförhållanden, om det kan antas att företaget lider skada om uppgifterna röjs. Skälet för sekretessen är att affärsverksamhet behöver skyddas från insyn från t. ex. konkurrenters sida.

För egen del vill jag säga att resultatet av den avvägning mellan olika intressen som gjorts i lagstiftningen i några fall visat sig vara mindre tillfredsställande. Jag har därför tagit initiativ till en analys av de regler som gäller. Det är inte osannolikt att den analysen leder till slutsatsen att lagen bör ändras. Om en sådan ändring bör göras i sekretesslagstiftningen, i miljö- och hälsoskyddslagstiftningen eller i livsmedelslagstiftningen, är det dock för tidigt att säga.

Anf. 19 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret.

Jag anser att konsumentens rättmätiga krav och behov av insyn i hanteringen av varor och tjänster knappast kan ifrågasättas. De behoven får därför inte heller stå tillbaka för företagens intresse att skydda eller undanhålla uppgifter om redlighet och hygien. Det anser jag vara ett fundamentalt krav i vårt svenska samhälle.

Det är därför minst sagt upprörande när det har avslöjats att miljö- och hälsoskyddsnämnden samt livsmedelsverket inte får lämna ut uppgift om namn på företag som inte skött hanteringen på ett godtagbart sätt. Förhållanden har avslöjats som gäller både restauranger och livsmedelsindustrier. Jag anser att det föreligger en fundamental tvetydighet i fråga om hanteringen av dessa frågor i förhållande till sekretesslagen: å ena sidan företagens önskade skydd för konkurrenskänsliga uppgifter, å andra sidan konsumentens krav på insyn i rådande förhållanden som gäller hygien och miljö. Dessa uppgifter är viktiga för konsumenten och dennes anspråk på valfrihet. Det gäller att kunna välja bästa vara. Men här skyddar sekretesslagen både restauranger och livsmedelsföretag enligt domar som vi har fått ta del av. Därmed lämnar man konsumenten i sticket.

Vi är i Sverige vana vid att myndigheten – oavsett om det är hälso- och miljöskyddsnämnden eller annan myndighet – spelar med öppna kort, dvs. öppet redovisar de förhållanden som råder, oavsett om det gäller tillfredsställande eller om det gäller dåliga resultat. I det här fallet står konsumenten utan relevant information. Det kan väl ändå inte vara meningen att klara missförhållanden skall skyddas?

Jag tolkar statsrådets svar så, att det är önskvärt att få till stånd en ändring endera av sekretesslagen eller också av annan lag, så att konsumentintresset får råda över affärsintresset och därmed medverka till att förbättra redlighets- och miljöförhållandena. Dessutom skulle inte bara jag utan även företagen vara mycket tacksamma om vi kunde få veta när denna ändring av resp. lagar kan komma till stånd.

Anf. 20 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! På den sista frågan måste jag tyvärr svara att det är omöjligt för mig att lämna någon tidsangivelse i dag. Vi har börjat analysarbetet mellan de berörda departementen. Självklart är vi angelägna om att ändringen skall ske så snabbt som möjligt. Men jag kan i dag inte bedöma i vilken utsträckning det rör sig om komplicerade förslag till ändringar i lagstiftningen. Jag är emellertid angelägen om att den oklarhet som finns skall undanröjas så snart som möjligt.

Anf. 21 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Jag tackar för dessa synpunkter och tolkar dem så att varken kammarrätten eller regeringsrätten längre kommer att kunna ge företagen rätt till oinskränkt hemligstämpling av hälso- och miljöskyddsfakta. Det tycker jag är angeläget att föra fram.

Anf. 22 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Ingela Mårtensson har frågat mig vilka åtgärder jag tänker vidta för att intentionerna i lagstiftningen om förbud mot offentliga pornografiska föreställningar skall uppfyllas.

Enligt 10 § allmänna ordningsstadgan (1956:617) är det förbjudet att anordna offentlig pornografisk föreställning. Den som bryter mot förbudet kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Överträdelser av förbudet mot offentlig pornografisk föreställning har lett till åtal i ett antal fall. I några fall har åtal lett till bötesstraff och i något fall till fängelsestraff. Vid Stockholms tingsrätt har helt nyligen avgjorts mål som rör några av de klubbar i Stockholm som har upphört att existera.

Riksdagen har för kort tid sedan tagit ställning till några motioner, bl. a. en av Ingela Mårtensson, med önskemål om åtgärder som kan bidra till att förbudet mot otillåten pornografisk föreställning blir mer verksamt. Socialutskottet uttalade i ett yttrande till justitieutskottet att det fanns skäl att se över bestämmelserna i allmänna ordningsstadgan. Justitieutskottet avstyrkte emellertid enhälligt bifall till motionerna med hänvisning till bl. a. de bedömningar som utskottet gjorde när förbudet mot offentlig pornografisk föreställning infördes år 1982. Riksdagen följde utskottet.

Förbudet mot offentlig pornografisk föreställning är ett led i strävandena för jämställdhet oich sexuell frihet byggd på ömsesidig respekt, samhörighet och gemenskap. Förbudet är också ett viktigt inslag i samhällets ansträngningar att motverka prostitution.

Det är polis och åklagare som i första hand har att övervaka att förbudet efterlevs. Som jag nämnde har det också meddelats fällande domar i flera fall. Men det viktiga förebyggande arbetet – att få unga människor att hålla sig borta från dessa miljöer – är en uppgift främst för socialtjänsten. Därför är det naturligtvis väsentligt att socialtjänsten har nödvändiga resurser för sådana insatser. Det är också angeläget att uppbyggnaden av en permanent prostitutionsförebyggande verksamhet stimuleras. Som jag ser det är det samma slags åtgärder som vidtas mot prostitutionen som i första hand bör tillgripas mot de s. k. sexklubbarna för att förhindra att ytterligare kvinnor dras in i den verksamhet som bedrivs där.

Jag vill också peka på att polisens möjligheter att ingripa och att delta i det förebyggande arbetet bl. a. är en fråga om att fördela befintliga resurser. Beslut om den närmare inriktningen av polisverksamheten och användningen av polisens resurser fattas numera på lokal nivå. Detta bör öka möjligheterna att motverka överträdelser av förbudet mot offentlig pornografisk föreställning på de orter där man har särskilda problem med den här typen av verksamhet.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Om förbudet mot pornografiska föreställningar

Anf. 23 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Jag tackar justitieministern för svaret.

Det är riktigt att jag har väckt en motion om offentliga pornografiska föreställningar och att denna tillsammans med en fempartimotion från förra året behandlades av riksdagen nu i vår.

Som Anna-Greta Leijon säger i svaret ansåg ett enigt socialutskott att det finns skäl att se över bestämmelserna i den allmänna ordningsstadgan såsom vi föreslog i våra motioner. Tyvärr gick justitieutskottet emot socialutskottet – mycket förvånande enligt min mening. Riksdagen beslöt enligt justitieutskottets förslag, men ett sjuttioal ledamöter röstade för bifall till motionsförslagen. Det var ett sjuttioal röster från olika partier.

Både justitieutskottet och justitieministern hänvisar till att det finns ett förbud mot offentliga pornografiska föreställningar. Visst, men straffsatserna är alldeles för låga. Straffsatsernas nivå indikerar hur ett brott prioriteras i polisens brottsbekämpning. Det har lett till att polisen i Göteborg inte särskilt bryr sig om sexklubbarnas verksamhet.

I Stockholm däremot har det, som Anna-Greta Leijon säger i sitt svar, väckts åtal mot några sexklubbar. Stockholmspolisen tolkar lagen så, att privat posering på sexklubb är detsamma som offentlig pornografisk föreställning. Därför har man lyckats stävja den här typen av verksamhet. Det är viktigt, eftersom privat posering ligger väldigt nära prostitution som företeelse och mycket lätt kan leda till prostitution.

I Göteborg erbjuds privat posering på sexklubbarna. Det framgår inte minst av den rapport som socialförvaltningens prostitutionsgrupp skrivit om stadens sexklubbar. Jag skall inte läsa högt ur denna rapport här, det är en förskräcklig beskrivning. Jag har överlämnat ett exemplar av rapporten till justitieministern och hoppas att hon läser den. Det är en beskrivning av både mäns och kvinnors förnedring.

Polisen i Göteborg vill inte kommendera poliser att köpa tjänster på sexklubbar för att på så sätt få möjlighet att väcka åtal. Polisen anser inte heller att det är lönt att avsätta resurser för att stämma sexklubbsägare när straffet är så lågt. Anna-Greta Leijon säger att det är fråga om att fördela befintliga resurser. Det är riktigt. Men det Anna-Greta Leijon säger i de sista meningarna i svaret håller jag inte med om. Hon uttalar där: "Beslut om den närmare inriktningen av polisverksamheten och användningen av polisens resurser fattas numera på lokal nivå. Detta bör öka möjligheterna att motverka överträdelse av förbudet mot offentlig pornografisk föreställning på de orter där man har särskilda problem med den här typen av verksamhet."

Jag tycker inte att den beskrivningen stämmer in på Göteborg. Jag vill återigen fråga justitieministern om vi bara skall acceptera att det är på det här viset eller om justitieministern kan tänka sig att vidta några åtgärder.

Anf. 24 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Nej, vi skall inte acceptera att det är på det här sättet. Det gör vi inte heller – i lag är det förbjudet. Det framgår också mycket tydligt av motiven till straffbestämmelserna att lagstiftningen omfattar också enskild, privat, posering. Det föreligger inget tvivel på den punkten. Det är förbjudet

i lag, och därför måste vi se till att det också beivras.

Vi har strävat efter – och det avser jag att fortsätta att göra – att decentralisera beslutsfattandet inom polisen. Vi vill göra det möjligt att göra lokala avvägningar av var polisresurserna framför allt skall sättas in. Det är självklart att vi på det sättet kan få ut ett mycket mer effektivt polisarbete – förhållandena skiljer sig ju mellan polisdistrikt.

Jag vet inte vad Ingela Mårtensson menade när hon sade att polisen inte skall köpa tjänster. Jag tycker att det är självklart att polisen inte skall köpa tjänster av det här slaget. Det understryks också mycket kraftigt i rapporten från Göteborgs socialförvaltning, som jag har hunnit läsa nu medan jag suttit här. Det finns verkligen goda skäl för polisen att inte på det sättet delta i den här verksamheten.

Verksamheten är alltså förbjuden, och det framgår mycket klart att även det som kallas för privat eller enskild posering omfattas av förbudet.

Anf. 25 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Vad jag har förstått har man gått till väga så, att poliser på tjänstetid gått på sexklubbar och utgivit sig för att vilja köpa tjänster – annars vet man ju inte vad det är man skall väcka åtal för. Polisen i Göteborg har enligt min sagesman uttalat att man inte är villig att kommendera polismän att gå på sexklubbar och bete sig på det sättet.

Jag tycker i och för sig att rapporten är talande nog och skulle kunna utgöra grund för att väcka åtal mot sexklubbar där den här typen av verksamhet förekommer. Men jag tycker också att justitieministern har ett ansvar på det här området. Det är väl bra att man decentraliserar beslutsfattandet och att det läggs närmare verksamheten, men om följderna blir så olika tolkningar tycker jag att man ändå kunde vänta sig ett ingripande från justitieministern.

Anf. 26 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Både Ingela Mårtensson och jag medverkade vid lagstiftningsarbetet, men tolka lagarna skall andra och inte vi göra.

Jag har på grundval av den information som jag har fått utgått ifrån att polismännen, när man varit på sexklubbarna, inte deltagit som aktiva parter utan varit där som åskådare. Jag hoppas att så är fallet.

Anf. 27 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Jag har inte uttalat mig om aktiviteterna från polisens sida, men jag har uppfattat saken så, att polismännen har besökt sexklubbarna och köpt tjänsterna för att som åskådare få möjligheter att bedöma hur verksamheten bedrivs.

Även om vi inte skall gå in och tolka lagarna – det gör naturligtvis varje polisdistrikt för sig – anser jag att det väl borde komma någon erinran eller annan reaktion från de högsta ansvariga på området om man ser att resultatet är att det ändå förekommer sådant som klart definierats som brott.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1987/88:120
16 maj 1988

Meddelande om interpellationssvar

Om åtgärder för att öka jämställdheten

6 § Då arbetsmarknadsministern meddelat att hon på grund av andra alliggande inte kunde infinna sig i kammaren förrän kl. 15.15 för att lämna på föredragningslistan upptagna meddelande och svar, beslöt kammaren kl. 14.15 på förslag av förste vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 15.15.

7 § Förhandlingarna återupptogs kl. 15.15 under ledning av förste vice talmannen.

8 § Meddelande om svar på interpellation 1987/88:240

Anf. 28 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Fru talman! Med hänvisning till riksdagsordningens 6 kap. 1 § får jag meddela att jag på grund av att interpellationen lyfts från ett departement till ett annat inte har möjlighet att besvara Pär Granstedts interpellation om arbetsmarknaden i Stockholmsregionen inom den föreskrivna tiden fyra veckor. Jag har för avsikt att besvara interpellationen måndagen den 30 maj.

9 § Svar på interpellation 1987/88:253 om åtgärder för att öka jämställdheten

Anf. 29 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Fru talman! Ann-Cathrine Haglund har frågat mig om jag är villig att medverka till att de offentliga monopolen bryts så att kvinnornas ställning i arbetslivet och samhället stärks.

Ann-Cathrine Haglund exemplifierar vad hon kallar offentliga monopol med den verksamhet som bedrivs inom samhällets barnomsorg.

Monopol betyder "företag med ensamrätt". Barnomsorg erbjuds i dag i form av daghem, dagmammor och lekskolor i landets alla kommuner. I vissa kommuner finns också s. k. trefamiljssystem, föräldrakooperativa daghem, Montessoridaghem och andra daghem som drivs utifrån speciella pedagogiska utgångspunkter. Den offentliga barnomsorgen drivs således av 284 olika huvudmän i en rad olika former. Jag delar inte interpellantens uppfattning att det existerar offentliga monopol inom barnomsorgsverksamheten lika litet som inom andra delar av samhällets vård- och omsorgsverksamhet.

Ann-Cathrine Haglund vill stärka kvinnornas ställning i arbetslivet och i samhället genom att ge kvinnor större möjligheter till egenföretagande inom exempelvis barnomsorgsverksamheten. Jag betvivlar att jämställdheten mellan kvinnor och män i arbetslivet skulle öka genom en privatisering av exempelvis barnomsorgen. Jag tror inte strävan efter ökad jämställdhet har varit den främsta drivkraften bakom initiativ som t. ex. Pysslingen! I många kommuner tror jag snarare att de kvinnor som i form av privata dagmammor varit egna företagare inom barnomsorgsverksamheten med tillfredsställelse hälsat möjligheterna att få en anställning som kommunala dagmammor med reglerade lönevillkor och annat som hör till en anställning.

Jag anser inte heller att det finns någonting som på ett övertygande sätt visat att privat verksamhet medför större jämställdhet än offentlig verksamhet. Tvärtom är det så, att trots stora brister i jämställdheten inom stat och kommun är situationen i näringslivet inte bättre. Löneskillnaderna är t. ex. större och vi kan notera en lägre andel kvinnliga chefer både på mellannivåer och på ledande befattningar jämfört med offentlig sektor.

Ann-Cathrine Haglund anför också att ett ökat inslag av privat vård och omsorgsverksamhet skulle vidga kvinnornas arbetsmarknad. Omfattningen av arbetsmarknaden inom vårdsektorn påverkas mer av beslut om hur mycket resurser vi vill avsätta till sådan verksamhet än av om verksamheten bedrivs i offentlig eller privat regi. Stora delar av den privata tjänstesektorn är etablerad där det finns en stor och lönsam marknad snarare än i glesbygd och mindre tätorter. Det finns därför anledning att tro att en privatisering av vårdsektorn skulle kunna medföra en utarmning av de lokala arbetsmarknaderna i glesbygder och i mindre tätorter.

Friheten att bo kvar i sin hembygd förutsätter tillgång till samhällelig service oavsett om denna service är företagsekonomiskt lönsam eller inte.

Sedan några år tillbaka ökar nyföretagandet i landet. Inte minst ökar det kvinnliga nyföretagandet. Jag ser positivt på denna utveckling. Den kvinnliga nyföretagsamheten stimuleras också både av utvecklingsförfattnarna i deras reguljära verksamhet och av arbetsmarknadsdepartementets projektverksamhet. Det är emellertid viktigt att uppmärksamma nyföretagandet ur jämställdhetssynpunkt. Det finns risk för att kvinnliga företagare kan ha alltför låga lönsamhetskrav på sina företag och att lönsamheten ligger under den nivå som medger ett uttag av en marknadsmässig lön. Det kvinnliga nyföretagandet får inte bli en fattigdomsfälla! Vi bör inte heller konservera den nuvarande könsuppdelningen på arbetsmarknaden. Tvärtom bör strävandena vara att få in fler män i vård- och omsorgsverksamheten. Men detta är inte liktydigt med privatisering av omsorg och vård.

Mitt svar till Ann-Cathrine Haglund blir således att regeringen arbetar målmedvetet för att stärka kvinnornas ställning i arbetslivet och i samhället. För några veckor sedan presenterades handlingsplanen för jämställdhet i en proposition till riksdagen. Av handlingsplanen framgår att den offentliga verksamheten – inte minst barnomsorg, åldrings- och sjukvård – är en nödvändig förutsättning för jämställdhet och inte något hinder. Genom en stark offentlig sektor har vi en hög kvinnlig förvärvsfrekvens i alla delar av landet. Den offentliga sektorn – och inte minst barnomsorgen – har inte bara erbjudit arbete åt en mängd kvinnor utan också skapat de praktiska förutsättningarna för kvinnorna att gå ut på arbetsmarknaden. Till skillnad från Ann-Cathrine Haglund anser jag att utbyggnaden av den offentliga sektorn har varit en av de stora jämställdhetsreformerna i vårt land. Den planerade fortsatta utbyggnaden av barnomsorgen kommer enligt min mening att ytterligare stärka kvinnornas ställning på arbetsmarknaden.

Anf. 30 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Fru talman! Jag vill först tacka för svaret. Tyvärr vittnar det om total brist på insikt om nödvändigheten av att luckra upp de offentliga monopolerna för att stärka kvinnors ställning på arbetsmarknaden och därmed i samhället i

övrigt. Den som har stark ställning i arbetslivet och inflytande över sitt arbete får lättare inflytande också i samhället.

56 % av de förvärvsarbetande kvinnorna arbetar inom offentlig sektor, främst vård och omsorg. Mer än 80 % av de landstingsanställda är kvinnor.

För dessa kvinnor är det så gott som omöjligt att välja arbetsgivare, arbetsmiljö eller inriktning. Svårigheterna att starta eget är nästan oöverkomliga. Orsaken är att det i praktiken råder offentligt monopol på dessa områden.

Det finns visserligen inte direkta förbud att starta och driva enskild verksamhet, men regler, byråkrati, "Dagmar", styrande statliga och kommunala bidrag och skattesystemet gör det hart när omöjligt. Allt styr mot offentlig verksamhet. Det går inte för enskild verksamhet att konkurrera, om man inte får anslutning till försäkringskassa eller likvärdiga bidrag.

Och det är kvinnorna som är fast i monopolrykena med låga löner, ofta hopplösa arbetstider, svårighet att göra karriär och låg status. Varför skall det i praktiken vara näringsförbud där kvinnor arbetar och på områden där så många kvinnor är särskilt duktiga, har särskilt kunnande och kanske lång gedigen erfarenhet?

Jag delar statsrådets positiva syn på det kvinnliga nyföretagandet. Jag delar också oron för risken att kvinnliga företagare kan ha alltför låga lönsamhetskrav och att de kan ha svårt att få ut marknadsmässig lön. Det finns därför all anledning att underlätta småföretagandet och därmed det kvinnliga företagandets villkor.

Jag håller också med om att det finns åtskilligt att göra för att stärka kvinnors ställning i näringslivet. Men det motsäger inte att man skall stärka kvinnorna i den offentliga sektorn. Det motsäger inte heller att nyföretagande måste kunna ske inom de områden där de flesta kvinnor är verksamma: sjukvård, äldreomsorg och barnomsorg – områden där det finns så oändligt mycket kvinnokraft!

Det måste bli möjligt för en förskollärare att starta eget och driva en förskola eller ett daghem som ett litet företag eller att välja att arbeta i enskild barnomsorg.

Det måste bli möjligt för ett sjukvårdsbiträde att starta eget sjukhem eller enskild hemtjänst och driva det i egen regi eller välja att arbeta i enskild verksamhet.

Det måste bli möjligt för en sjuksköterska att starta och driva en vårdcentral, för en distriktssköterska att starta egen mottagning eller att välja att arbeta i enskild regi.

Att släppa loss alternativet innebär att alla de kvinnor som i dag arbetar i offentlig verksamhet och som har idéer och kreativitet kan använda dem för att forma t. ex. vård eller barnomsorg efter eget huvud. Och vi behöver nya idéer och nya lösningar i Sverige!

Tänk så många olika former av barnomsorg som skulle utvecklas med ett vårdnadsbidrag, avdragsrätt för barntillsynskostnader och ett likvärdigt stöd till alla olika former av barnomsorg!

Tänk så många som skulle kunna forma vårdalternativ om vi fick en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring som – precis som tandvårdsförsäkringen – kunde följa patienten till valfri vård!

Samtidigt ger detta alternativ för den personal som vill byta arbetsgivare. Varför skall vårdpersonal vara hänvisad till endast landstinget som arbetsgivare, eller en förskollärare till endast kommunen, dvs. till arbetsgivare som sällan frågar efter vad den enskilda anställda tycker, kan och skulle vilja utträta?

Vård och omsorg kommer alltid att behövas. Ges den i olika former kan personalen välja var och hos vem man vill arbeta. Många vill säkert arbeta kvar i den offentliga sektorn. Andra vill ha en annan arbetsgivare och kanske en annan inriktning på sitt arbete. Det måste finnas en fri arbetsmarknad även inom vård, omsorg och service. Detta är i dag den viktigaste kvinnofrågan.

Med en större enskild sektor kan arbetssökande finna just de arbetsförhållanden och tider de önskar. Små enskilda enheter kan tillgodose personalönskemål betydligt lättare än de jättestora enheter som kommuner och landsting utgör.

Konkurrensen kan också medverka till att höja lönerna. När olika arbetsgivare tävlar om de anställda ökar lönerna och förbättras arbetsvillkoren.

Samtidigt gör konkurrensen kvaliteten bättre. Den enskilda sektorn måste vara så bra att människor väljer den. Offentlig verksamhet måste vara så bra att personal och patienter vill vara kvar där. Innehållet måste förbättras, personalen stärkas. Man måste lyssna till personalen. Kvinnorna i vården skulle äntligen få verkligt inflytande över arbetet.

Konkurrens med en växande enskild sektor ger personalen i offentlig vård en starkare ställning. Kommuner och landsting tvingas föra en bättre personalpolitik. Säkerligen skulle detta minska personalbristen i vården.

Fru talman! Jag vill avslutningsvis ställa några frågor till statsrådet Thalén:

Varför skall det i praktiken vara näringsförbud där kvinnor arbetar – på områden där så många kvinnor är särskilt duktiga?

Varför kan det inte utgå likvärdiga bidrag när två förskollärare med lång erfarenhet startar "eget" daghem eller förskola?

Varför vill inte statsrådet att all den kvinnokraft som finns i vården och barnomsorgen skall komma till sin rätt? Statsrådet vill uppenbarligen inte låta kvinnorna i vården starta eget eller välja arbetsgivare.

Anf. 31 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Fru talman! Det finns starka historiska skäl för att samhället bedriver sin vård och omsorg i offentlig regi. Vi har haft ett samhälle med ett annat system. Vi ser i vår omvärld länder som har ett annat system, med de inslag som förespråkas av Ann-Cathrine Haglund.

Varför släpps inte kvinnokraften loss? frågade Ann-Cathrine Haglund. Jag delar uppfattningen att kvinnokraften skall släppas loss. Självfallet anser jag att vi skall ha jämförelsebarhet mellan kvinnor och män också inom offentlig verksamhet och att både kvinnors och mäns krafter behöver släppas loss. Men det är inte detsamma som att man skall privatisera den verksamhet som bedrivs i offentlig regi.

Den offentliga verksamheten kan förändras och håller fortlöpande på att förändras. Jag som dagligdags under en följd av år tagit del av den

verksamheten har kunnat se dessa förändringar.

Jag tycker det är litet märkligt att höra Ann-Cathrine Haglund tala om de dåliga lönerna inom den offentliga sektorn. Är det så att man har olika uppfattningar i moderata samlingspartiet om löneläget för kvinnorna inom den offentliga sektorn? Det är inte så länge sedan kommunalrådet i Malmö, som i andra sammanhang av moderata samlingspartiet framhålls som förespråkare för just privatisering, hårt kritiserade de höga lönepåslagen och de kraftiga kostnadsökningar som skulle bli en följd av den senaste avtalsrörelsen på den kommunala sidan.

77 % av föräldrarna i barnomsorgskön vill ha just kommunala daghem. 20 % vill ha just kommunal dagmamma. 3 % vill ha någon form av alternativ. Det finns i dag en lång rad mycket bra alternativ som ryms inom den övergripande pedagogiska målsättning som, tack och lov, styr den offentliga barnomsorgen.

Jag har ändå kunnat märka en samklang mellan de borgerliga partierna när det gäller synen på en privatisering av barnomsorgen. Är det så att Ann-Cathrine Haglund delar t. ex. Bengt Westerbergs uppfattning att det är självklart att det skall startas daghem i första hand i områden med liten barnomsorg och många barn? Det är ju där marknaden finns. Är det så att Ann-Cathrine Haglund delar uppfattningen att barnomsorg är en bransch som är bra, därför att den kräver små kapitalinsatser – skulle ett daghem gå i konkurs finns det säkert på annat håll de som är beredda att rycka in och starta ett nytt daghem?

Barnomsorgen styrs både av barnens behov och av föräldrarnas anspråk på tillgång till bra barnomsorg. Den skall självfallet också styras av ett bra arbetsgivaransvar. Man skall med andra ord ta vara på den kraft som finns hos de anställda inom barnomsorgen. Vi har ett mycket långt framskridet utvecklingsarbete med ett ökat ansvar på arbetsplatserna inom barnomsorgen, med nedflyttning av budgetansvar och resursansvar och med en "nedplockning" av ålderdomliga hierarkier.

Barnomsorgspersonalen kan således använda sin kreativitet och sin förmåga utan att vi för den skull behöver ta med de negativa effekter som en marknadsdriven barnomsorg skulle innebära.

Anf. 32 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Fru talman! Statsrådet Ingela Thalén talar om historiska lösningar. Vi lever ju nu i år 1988, och människor efterfrågar valfrihet och rätt att själva vara med och utforma och bestämma.

Enligt SIFO:s undersökningar anser en överväldigande majoritet att privat sjukvård skulle vara bättre. En stor del av dessa människor är socialdemokrater. Av en annan SIFO-undersökning framgår att det finns ett massivt stöd för ett vårdnadsbidrag. Sju av tio vill ha ett vårdnadsbidrag som ger ökad valfrihet. Även inom socialdemokratin är en majoritet för ett vårdnadsbidrag. Och en majoritet tror att det inte skulle bli någon skillnad mellan privata och kommunala daghem.

Tror statsrådet att vården och barnomsorgen skulle bli sämre om kvinnorna fick större möjlighet att vara med och utforma verksamheten? Tror statsrådet att duktiga, kunniga och erfarna kvinnor som arbetar i

barnomsorgen skulle bli sämre yrkesutövare om de t. ex. fick starta eget och driva ett daghem eller en förskola som ett eget litet företag? Tror inte statsrådet att patienterna själva kan avgöra vilken vård de vill ha? Tror inte statsrådet att föräldrarna kan kontrollera kvaliteten i barnomsorgen och att patienterna kan kontrollera kvaliteten i sjukvården?

Under mina resor och studiebesök runt om i landet har jag mött mycken kvinnokraft och kunskap – inte minst ute i vården, bland kvinnor inom hemtjänsten och inom sjukvårdens olika områden. Det finns där en stor erfarenhet och vilja. Nästan alltid anser emellertid dessa kvinnor att det inte är någon som bryr sig om vad de säger. Det är aldrig någon som kommer ut till dem för att se hur de har det. Det är ingen som frågar dem om hur vården skall vara.

En viktig orsak till personalbristen är naturligtvis att den lön de svenska sjuksköterskorna får för sitt slit och sitt stora ansvar är förhållandevis mycket lägre än i omvärlden. Det är säkert en viktig orsak. En annan viktig orsak är att man bryr sig så litet om hur personalen har det och hur den mår. Man lyssnar inte till personalens synpunkter på vården.

Varför vill inte statsrådet låta kvinnokraften tränga fram i vården och barnomsorgen och få forma och påverka? Varför skall inte kvinnor få starta eget?

Anf. 33 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Fru talman! Jag tror förvisso att den kraft som finns hos de enskilda kvinnorna inom vård och omsorg skulle vara lika god också i en annan organisationsform. Vård och omsorg skall emellertid inte styras av marknadskrafter. De förslag vi hitintills har sett har gällt företagare som anställer kvinnor. Enligt min uppfattning är kvinnornas anställningstrygghet starkare i en offentlig verksamhet.

När det gäller kvinnors möjlighet att påverka, delta och över huvud taget ha ett inflytande i arbetsorganisationen ansluter jag mig till den uppfattning som har förts fram om att man lyssnar för litet på kvinnorna. Man lyssnar för litet på löntagarna, över huvud taget. Detta gäller även för stora organisationer inom det privata näringslivet.

Mot bakgrund av den grundtanke Ann-Cathrine Haglund för fram emotser jag ett gemensamt ställningstagande för att stärka löntagarnas och kvinnornas ställning i verksamheten och på arbetsmarknaden, både inom den offentliga sektorn och inom den privata sektorn. Vi utnyttjar kvinnorna. Vi borde ge dem större möjlighet till inflytande både inom industrin och inom den offentliga verksamheten. Det är emellertid inte samma sak som att privatisera och marknadsföra t. ex. vård, omsorg och barnomsorg.

Anf. 34 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Fru talman! Marknadskrafterna skall inte styra, säger statsrådet. Men marknadskrafterna, det är ju vi allihop. Det är föräldrarna som väljer barnomsorg för sina barn. Det är vi som väljer vård, läkare och sjukhem och som i samverkan med våra äldre väljer äldreomsorg. Det är ju vi som är marknadskrafterna. Marknadskrafterna är också alla de förskollärare som vill starta eget, det är alla de sjukvårdsbiträden som vill starta eget, det är alla

Prot. 1987/88:120
16 maj 1988

*Om arbetsmarknads-
politiken avseende
Norrbottens län*

som vill vara med att forma och påverka. Skall inte vi som föräldrar och patienter kunna få vara med och påverka?

Alla mina erfarenheter från besök hos personalen tyder på att personalens erfarenheter och kunskaper inte förmår tränga igenom i de storkoncerner som svensk sjukvård är organiserad i. Allt för mycket av nytänkande och nya idéer går förlorat. Alla skulle vinna på om monopolen bröts, om landstingens monopol på sjukvården bröts och om kommunernas monopol på barnomsorgen bröts.

Att kvinnokraften vill blomma ut visar alla de enskilda alternativ som trots allt motstånd i form av styrande regler, byråkrati och höga skatter ändå kommer till. Men det är bara de starka som orkar gå igenom detta och ta dusten. De får också arbeta mycket hårt och betala ett högt pris. Jag är övertygad om att fler initiativ av detta slag skulle tas, om man bröt landstingens monopol på sjukvården och om man bröt kommunernas monopol på barnomsorgen.

Jag återkommer till den första frågan i min interpellation: Vill inte statsrådet medverka till att monopolen bryts, så att kvinnornas ställning stärks och så att all denna kvinnokraft kommer till nytta i vårt svenska samhälle och kan forma de nya lösningar och idéer som vi behöver i vårt land för att klara framtiden?

Anf. 35 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Fru talman! Marknadskrafterna brukar som regel inte ta hänsyn till människor med särskilda behov, till barn med särskilda behov, till människor i utsatta situationer. Marknadskrafterna styrs dit där marknaderna är som starkast. Av dessa skäl och av många andra skäl anser jag att barnomsorgen inte skall privatiseras. Jag anser att barnomsorgen skall styras av andra krafter än marknadskrafterna. Barnomsorgen skall styras av barnens behov och inte av lönsamhetskraven.

Förste vice talmannen anmälde att Ann-Cathrine Haglund anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1987/88:245 om arbetsmarknadspolitiken avseende Norrbottens län

Anf. 36 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Fru talman! Börje Hörnlund har frågat mig om jag är beredd att anvisa resurser för planerade satsningar på en mer kvalificerad och offensivt inriktad arbetsmarknadspolitik/arbetsmarknadsutbildning i Norrbottens län samt om regeringen är beredd medverka till en förändrad inriktning av arbetsmarknadspolitiken som syftar till att erbjuda ungdomar arbete eller utbildning i utsatta regioner enligt samma modell som i Norrbotten.

Regeringens framgångsrika ekonomiska politik, kompletterad med en aktiv arbetsmarknads- och regionalpolitik har resulterat i sjunkande arbets-

löshetssiffror och stigande sysselsättning även i utsatta regioner. Under de fyra senaste åren har arbetslösheten i de sex skogslänen minskat från 4,8 % till 3,4 %, samtidigt som antalet sysselsatta har ökat. Detta har medfört en positivare befolkningsutveckling i dessa län, vilka under det senaste året uppvisar klart minskade flyttningsunderskott. Den förda arbetsmarknads- och sysselsättningspolitiken har därför inneburit att de regionala obalanserna minskat.

Arbetsmarknadspolitikens främsta inriktning är att hävda arbetslinjen, vilket innebär att arbete, utbildning eller andra arbetsförberedande åtgärder skall komma i första hand. Påståendet om att länsarbetsdirektören och arbetsförmedlingarna i Norrbottens län har en annan arbetsmarknadspolitisk inriktning på sin verksamhet än den regeringen förordar stämmer dåligt överens med verkligheten. De interna direktiven inom länsarbetsnämnden och vid arbetsförmedlingarna följer helt arbetslinjen.

Mitt svar på Börje Hörnlunds första fråga är att regeringens nyligen framlagda Norrbottensproposition är en kraftfull åtgärd i syfte att stimulera en fortsatt positiv utveckling av sysselsättningen och att förstärka arbetsmarknadsutbildningen i Norrbottens län. Några ytterligare åtgärder avser således regeringen för närvarande inte att vidta.

I mitt svar på Börje Hörnlunds andra fråga får jag hänvisa till det jag nämnde inledningsvis att en inriktning av arbetsmarknadspolitikerna som Börje Hörnlund efterlyste är just den inriktning som gäller för arbetsmarknadspolitikerna såväl i Norrbotten som i övriga landet och som givit Sverige en unik internationell uppmärksamhet på detta område.

Anf. 37 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Fru talman! Statsrådet förenklade inledningsvis problemen med utvecklingen i skogslänen genom att hänvisa till att arbetslöshetstalet sjunkit till 3,4 %. Hon ställde inte frågan varför arbetslöshetstalet sjunkit. Anledningen till sänkningen är i hög grad den att regeringspolitiken lett till en snabb utflyttning av unga människor. Kvar blir gamla och medelålders personer. Detta är orsaken till att jag har framställt min interpellation. Att jag har ställt Norrbotten i fokus beror på ett Eko-inslag, där det framhölls att man helt och hållet tänkte lägga om arbetsmarknadspolitikerna för att få behålla ungdomarna i Norrbotten. Jag har stor förståelse för att det finns en stark önskan att så skall ske. På sikt är det nämligen en fullständigt ohållbar situation, om utflyttningskommunerna år efter år förlorar den unga generationen. Det har kommunerna inte råd med, och det har egentligen inte heller Sverige råd med.

Jag menar att arbetsmarknadspolitikerna kan användas på två sätt, dels till att utveckla en region, dels också till att avveckla en region. Erbjuds ensidig flyttning leder det förr eller senare till stora problem. Nu rör det sig i de utsatta länen. Jag har talat med länsarbetsnämndsrepresentanter för såväl Norrbotten och Västerbotten som andra län. Här finns det nu en stark vilja att erbjuda yrkesörslighet, dvs. kvalificerade utbildningar för att fylla upp inom olika bristområden. Det är vad som skulle ske i första hand, och en flyttning skulle vara en andrahandsåtgärd, i princip en nödåtgärd. Det är egentligen detta som det hela gäller, och jag noterade att statsrådet

egentligen inte svarade på min interpellation. När det gäller att slå vakt om arbetslinjen eller inte har jag ingen annan uppfattning än statsrådet. Tvärtom skulle jag kanske för min del vilja något hårdare slå vakt om arbetslinjen och ha litet mindre av kontanta arbetslöshetsersättningar.

Om statsrådet och regeringen tycker att det är mycket bra med kvalificerade utbildningar och andra offensiva åtgärder när det gäller unga arbetssökande för att dessa skall kunna fylla upp och utveckla sitt eget län, är detta en stark signal till dels de utsatta länens arbetsliv, dels också en signal till näringslivet i överhettade områden.

Jag hoppas därför att statsrådet i en andra omgång något utvecklar sin syn på vad jag här har tagit upp. I de här utsatta länen upplever människorna faktiskt att man har bytt linje från rätt ensidig flyttning till flyttning i sista hand.

Anf. 38 MONICA ÖHMAN (s):

Fru talman! Att ungdomar flyttar är inte något nytt. Den gamla tidens studenter lämnade nästan alltid sin hembygd, särskilt de som var uppfödda i skogslänen. Den utbildningspolitik som har förts och som förs i vårt land ger våra ungdomar en bred kompetens och därmed också förutsättningar att söka och få jobb där de själva önskar. Flyttningar beror också många gånger på att ungdomarna fortsätter att utbilda sig vid någon högskola. Därför är det oerhört viktigt med satsningar på bl. a. Luleå högskola.

Det som Börje Hörnlund i sin interpellation kallar socialdemokratisk koncentrationspolitik är egentligen en lyckad ekonomisk politik på så sätt att vi under de senaste åren sett en uppgång i näringslivet som nog inte många hade vågat tro på. Därmed har också arbetstillfällena skapats.

Därför kan vi nu också ta oss an de regionala problem som finns. Om ungefär 14 dagar skall riksdagen besluta om särskilda insatser för Norrbottens län, bl. a. drygt 200 milj. kr. utöver ordinarie anslag för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Till stor del inriktas dessa på utbildning för att arbetsmarknadens krav skall kunna uppfyllas.

Att fler ungdomar under de senaste åren flyttat från skogslänen beror inte på någon koncentrationspolitik utan på att det har funnits jobb att flytta till, vilket man inte kan påstå att det fanns under den borgerliga regeringsperioden. Då fick våra ungdomar i Norrbotten rådet att stanna kvar i länet utan jobb. De skulle alltså gå direkt från utbildning till arbetslöshet. Naturligtvis är ungdomsflyttningen förenad med bekymmer, inte minst för vårt län. Om man till detta lägger att ungdomarnas antal har minskat blir bilden än mer problematisk.

Det är just denna bild som länsarbetsnämnden och arbetsförmedlingarna har sett. När de har arbetat med programmet Arbetsförmedling i utveckling har de ställt sig frågan: Hur skall vi kunna ändra på detta för att få behålla våra ungdomar? Som ett led i att försöka minska utflyttningen, men framför allt för att öka servicen, har man sagt att inga ungdomar skall behöva lämna länet utan minst ett erbjudande om arbete eller utbildning. Detta betyder absolut inte att vi har stängt länets gränser, utan helt klart erbjuds de sökande jobb där de önskar och där jobb finns att få. Detta är också en god service till företagen. Det görs ett fantastiskt jobb för att anpassa utbildningen till de behov som arbetslivet har.

Även Norrbotten har fått del av landets positiva utveckling. Arbetslösheten bland ungdomar i åldern 16–24 år i Norrbotten har inte varit så låg som nu under april månad sedan 1975. Det gäller även kvinnorna. Vi kan också konstatera att det går betydligt bättre, inte minst för våra småföretag.

Det särskilda projektet för östra Norrbotten, som pågår, har också gett mycket goda resultat.

Fru talman! Vad vi i Norrbotten i dag behöver är att få fortsätta att arbeta som hittills, varvid alla goda krafter hjälps åt för att samverka för en positiv utveckling av länet. Vi behöver också få en förlängning av Östra Norrbottenprojektet, eftersom det är i dessa delar av länet som det är besvärligast och där så mycket nu precis har påbörjats. Där behövs stöd under en längre period.

Jag förutsätter emellertid att vi även i fortsättningen, om vi får behålla en socialdemokratisk regering, kan återkomma till regeringen om det skulle behövas särskilda insatser.

Jag vill påstå att det i dag är viktigt att vi inte svartmålar situationen utan att vi som politiker i stället ger alla som gör ett bra jobb på hemmaplan ett erkännande.

Anf. 39 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Fru talman! Norrbottenssatsningen är just en sådan satsning som Börje Hörnlund efterfrågar, med tonvikt på utbildning och på att ge arbetskraften i detta län möjlighet att delta i en utveckling och en breddning av arbetsmarknaden. Regeringen har ständigt hävdat att möjligheterna för människor att bo kvar skapas genom utveckling och breddning av de lokala arbetsmarknaderna. Det bästa sättet att göra detta är att ge utbildning – en bra arbetsmarknadsutbildning och en bred grundutbildning – för att inte minst unga människor skall kunna möta t. ex. 90-talets arbetsmarknad.

Anf. 40 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Fru talman! Först trodde jag att Monica Öhman hade utsett sig till advokat för vad jag brukar kalla flyttlasspolitiken. Sedan kom hon in på Norrbottensmodellen.

Jag noterar att statsrådet i sitt andra inlägg uttalar sig positivt om det som sker i Norrbotten. De samtal jag har haft med ansvariga i Norrbotten säger mig att de känner en viss oro för att medlen framöver inte skall räcka till. Det kan bli dyrt när man skall specialutbilda människor för att klara en allt högre teknisk nivå osv. Om folk känner sådan oro i Norrbotten, som ju nyligen blivit hyggligt behandlat av regeringen, känner man kanske ännu mera av sådan oro i Västerbotten, Västernorrland, Jämtland, Gävleborg, Värmland och i sydöstra Sverige. Där har man ju precis samma situation som Norrbotten. Det här får inte bli en Norrbottenslinje, utan det måste bli en linje för samtliga utsatta regioner om vi skall behålla god sämja inom riket. Jag vill därför veta om statsrådet visar samma välvilja gentemot övriga landet som gentemot Norrbotten och är beredd att anslå de medel som behövs för en ny inriktning av arbetsmarknadspolitiken. Det som har hänt i Norrbotten innebär ju en ny inriktning av arbetsmarknadspolitiken och kan bli en god hjälp när det gäller att utveckla dessa regioner.

Prot. 1987/88:120
16 maj 1988

*Om arbetsmarknads-
politiken avseende
Norrbottens län*

Anf. 41 MONICA ÖHMAN (s):

Fru talman! Jag tror att jag precis lika bra som Börje Hörnlund känner till glesbygdens problem och bekymmer. Jag måste erkänna att jag faktiskt tror på centerns ärliga vilja att göra någonting åt detta. Problemet är ju bara att om olyckan skulle vara framme den 18 september, skall centerns samregera med moderata samlingspartiet och folkpartiet. Om Börje Hörnlund och jag nu har ungefär samma uppfattning om flyttlassproblemet, kanske Börje Hörnlund skulle ha litet högre ambitioner att försöka påverka sina borgerliga kamrater. Jag vill påminna om att moderaterna har sagt nej till Östra Norrbotten-projektet. Moderaterna säger nej till den särskilda satsningen i Arjeplog. Moderaterna säger också nej till 30 årsarbetare hos arbetsförmedlingarna som skall hjälpa till att klara de friställningar som nu sker på grund av basindustrins strukturomvandlingar. Det kan bli en nog så besvärlig nöt att knäcka. Jag råder Börje Hörnlund att starta redan nu med påverkan.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1987/88:Jo58—Jo69 till jordbruksutskottet

12 § Anmälades och bordlades

Motionerna

med anledning av prop. 1987/88:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1988/89, m. m. (kompletteringsproposition)

1987/88:Fi21 av Per Olof Håkansson (s)

1987/88:Fi22 av Carl Bildt m. fl. (m)

1987/88:Fi23 av Oskar Lindkvist m. fl. (s)

1987/88:Fi24 av Olof Johansson m. fl. (c)

1987/88:Fi25 av Marianne Andersson (c)

1987/88:Fi26 av Margit Gennser (m)

1987/88:Fi27 av Alf Svensson (c)

1987/88:Fi28 av Bengt Westerberg m. fl. (fp)

1987/88:Fi29 av Erling Bager (fp)

1987/88:Fi30 av Lars Werner m. fl. (vpk)

1987/88:Fö16 av Carl Bildt m. fl. (m)

1987/88:Ub36 av Larz Johansson och Ylva Annerstedt (c,fp)

1987/88:Jo70 av Bengt Kindbom m. fl. (c,m,vpk)

1987/88:Jo71 av Sten Svensson (m)

1987/88:Jo72 av Olle Grahn och Bengt Rosén (fp)

1987/88:A51 av Nils-Olof Gustafsson och Margareta Winberg (s)

1987/88:A52 av Alf Wennerfors m. fl. (m)

1987/88:A53 av Rune Backlund m. fl. (c)

13 § Anmäldes och bordlades

Justitiekommitténs betänkanden

- 1987/88:13 om ändringar i narkotikastrafflagen (prop. 1987/88:71)
- 1987/88:30 om anslag till polisväsendet, m. m. (prop. 1987/88:100 bil. 4)
- 1987/88:32 om anslag till utredningar m. m. (prop. 1987/88:100 bil. 4)
- 1987/88:34 om kriminal- och polisregisterlagarna m. m. (prop. 1987/88:122)
- 1987/88:48 om immunitet och privilegier för den europeiska telesatellitorganisationen (EUTELSAT) (prop. 1987/88:140)

Finansutskottets betänkande

- 1987/88:29 om anslag till oförutsedda utgifter för budgetåret 1988/89 (prop. 1987/88:100 bil. 19)

Socialutskottets betänkande

- 1987/88:28 om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1987/88 (prop. 1987/88:125 bil. 2)

Kulturutskottets betänkande

- 1987/88:23 om anslag på tilläggsbudget II (prop. 1987/88:125 bil. 5)

Näringsutskottets betänkande

- 1987/88:32 om uppföljning av vissa åtgärder m. m. efter Tjernobylyoluckyan (skr. 1987/88:96)

Konstitutionsutskottets betänkanden

- 1987/88:44 om ändring av tidpunkten för avlämnande av JO:s ämbetsberättelse
- 1987/88:36 om ändringar i tryckfrihetsförordningen m. m. (prop. 1986/87:151)
- 1987/88:39 om stöd till radio- och kassettidningar (prop. 1987/88:145 och 1987/88:100 bil. 10)
- 1987/88:42 om ersättning till riksdagens ledamöter (förs. 1987/88:13)

Finansutskottets betänkanden

- 1987/88:14 om anslag för budgetåret 1988/89 till riksdagens revisorer och deras kansli (prop. 1987/88:100 bil. 17)
- 1987/88:25 om datapolitik för statsförvaltningen (prop. 1987/88:95 delvis och 1987/88:100 bil. 2)
- 1987/88:27 om fortsatt valutareglering, m. m. (prop. 1987/88:134)

Utrikesutskottets betänkanden

- 1987/88:27 om Västra Sahara
- 1987/88:28 om Angola

Försvarsutskottets betänkande

- 1987/88:10 om kustbevakningen (prop. 1987/88:100 bil. 6 och 1987/88:142)

Prot. 1987/88:120

16 maj 1988

Meddelande om frågor

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1987/88:23 om förbättrat bilstöd till handikappade (prop. 1987/88:99)

1987/88:24 om den framtida verksamheten vid Stiftelsen Invandrarbidningen
m. m. (prop. 1987/88:110 och 1987/88:100 bil. 12)

1987/88:25 om delpensionsförsäkringen

Socialutskottets betänkanden

1987/88:23 om statens miljömedicinska laboratorium (prop. 1987/88:136)

1987/88:24 om statens hundskola m. m. (prop. 1987/88:126 och 1987/88:100
bil. 7)

Utbildningsutskottets betänkanden

1987/88:14 om anslag till grundskolor, m. m. (prop. 1987/88:100 bil. 10)

1987/88:17 om anslag till fristående skolor på gymnasial nivå, m. m. (prop.
1987/88:100 bil. 10)

1987/88:36 om datapolitik för statsförvaltningen (prop. 1987/88:95 bil. 12)

Jordbruksutskottets betänkande

1987/88:21 om reglering av priserna på fisk m. m. (prop. 1987/88:117)

Näringsutskottets betänkanden

1987/88:27 om vissa anslag inom finansdepartementets område (prop.
1987/88:100 bil. 9)

1987/88:35 om statliga företag

14 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 11 maj

1987/88:499 av *Jörn Svensson* (vpk) till justitieministern om ansvaret för
brister i utredningen om mordet på Olof Palme:

Två kommissioners granskning av utredningen om mordet på Olof Palme är genomförd. Allvarliga fel har uppenbarligen begåtts av höga befattningshavare. Frågan om ansvaret står nu på dagordningen. Regeringen kan inte gärna överlämna saken åt en vanlig åklagare, inte heller till riksåklagaren. Justitiekanslern är regeringens ombud och redan av denna anledning utesluten. Den enda möjligheten att få ansvarsfrågan prövad torde vara genom riksdagens ombudsmän – och då självklart genom chefs-JO. Det är nu på regeringens handlande det beror hur ansvarsfrågan behandlas.

Mot denna bakgrund vill jag fråga justitieministern:

Vad avser regeringen vidta för åtgärder för att på grundval av kommissionsarbetet i Palme-ärendet få ansvarsfrågan prövad?

1987/88:500 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till arbetsmarknadsministern om kompensation åt vissa friställda gruvarbetare i Grängesberg och Dannemora:

Prot. 1987/88:120
16 maj 1988

Meddelande om frågor

Vid den förestående nedläggningen av SSAB:s gruvor i Grängesberg och Dannemora kommer de gruvarbetare som inte uppnått kvalificerad tid för pensionering vid 60 års ålder att gå miste om denna förmån, när de inte längre kan sysselsättas i underjordsarbete.

Jag vill fråga arbetsmarknadsministern:

Kommer staten som arbetsgivare att ta sitt sociala ansvar för att denna grupp kompenseras vid nedläggningen av gruvorna?

den 13 maj

1987/88:501 av *Wiggo Komstedt* (m) till försvarsministern om åtgärder mot utläningar som vistas inom militärt skyddsområde:

Två polska medborgare greps nyligen på militärt skyddsområde i Östra Göinge i Kristianstads län. De var sysselsatta med att rita orienteringskartor. Att utländska medborgare – företrädesvis från Östeuropa – påträffas på militärt skyddsområde hör numera till det vanliga. Att inneha bra kartunderlag över svenskt territorium är av stort värde för utländska makter.

Eftersom det inte synes lämpligt att tillåta utländska medborgare att rita kartor över svenskt territorium, vill jag fråga försvarsministern om regeringen avser att vidta några åtgärder.

15 § Kammaren åtskildes kl. 15.55.

In fidem

OLOF MARCUSSON